

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HAYAT STANDARDI ESASI
VE
DEĞERLENDİRİLMESİ

MASTER TEZİ

Tezi Hazırlayan: Uğur BEKEN
Tezi Yöneten: Doç.Dr. Abdurrahman AKDOĞAN

ANKARA-1986

İ Ç İ N D E K İ L E R

GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
HAYAT STANDARDI ESASI İLE İLGİLİ	
GENEL AÇIKLAMALAR	
I- HAYAT STANDARDI ESASININ TANIMI VE NİTELİĞİ	3
A- Hayat Standardı Esasının Tanımı	3
B- Hayat Standardı Esasının Niteliği	5
II- HAYAT STANDARDI ESASININ AMAÇLARI	9
III- BAZI YABANCI ÜLKELERDE UYGULANAN HAYAT STANDARDI ESASI	14
A- Fransa'da	15
B- Yunanistan'da	21
C- İtalya'da	23
D- İspanya'da	23
IV- HAYAT STANDARDI ESASI AÇISINDAN KRİTER SEÇİMİ	24
A- Servet Unsuru Sayılabilecek Kriterler	25
1- Gayrimenkuller	25
2- Motorlu Taşıtlar	26
B- Refah Göstergesi Sayılabilecek Kriterler	28
1- Üretim Dışı Kullanılan Hayvanların Yetiştirilmesi	28
2- Klüp ve Dernek Üyeliği	29
3- Özel Hizmetlerde Devamlı Ücret Karşılığı	
Hizmetli Çalıştırılması	30

4- Seyahat ve Turizm Giderleri	31
5- Eğitim ve Öğretim Giderleri	32

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE HAYAT STANDARDI ESASI VE DİĞER VERGİ

GÜVENLİK ÖNLEMLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

I- HAYAT STANDARDI ESASININ GEÇİRDİĞİ AŞAMALAR	34
II- HAYAT STANDARDI ESASININ KAPSAMI	38
A- Hayat Standardı Esasına Tabi Olanlar	38
B- Hayat Standardı Esasına Tabi Olmayanlar	38
III- HAYAT STANDARDI GÖSTERGELERİ	39
IV- HAYAT STANDARDI ESASININ NİTELİKLERİ	41
A- Hayat Standardı Göstergelerinin Uygulanması	42
1- Gayrimenkullerle İlgili Göstergeler	42
2- Motorlu Taşıtlarla İlgili Göstergeler	44
3- Turistik Amaçlı Yurt Dışı Seyahatlerle İlgili Göstergeler...	46
4- Özel Hizmetlerde Çalıştırılan Kişilerle İlgili Göstergeler..	47
5- Yarış Atı İle İlgili Göstergeler	47
B- Hayat Standardı Esasına Göre Gelirin Tesbiti	48
1- İndirimler	49
a- Özel İndirimler ve Sakatlık İndirimleri.....	49
b- Sigorta, Bağ-Kur Primi, Bağış ve Yardımlar	51
2- Zararlar	55
C- Hesap Dönemi İçinde İşe Başlayan veya Bırakan Mükellefler	
Bakımından Hayat Standardı Esasının Uygulanması	61
D- Yıllara Yaygın İnşaat ve Onama İşleri İle Uğraşan	
Mükellefler Bakımından Hayat Standardı Esasının Uygulanması....	62
E- Aile Bireylerinin Durumu	67

F- Hayat Standardı Esasına Göre Yapılan Tarhiyatın Düzeltilmesi	69
V- HAYAT STANDARDI ESASININ DİĞER VERGİ GÜVENLİK ÖNLEMLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ	73
A- Genel Vergi Güvenlik Önlemleri ve Hayat Standardı Esası.....	75
1- Vergilerin Açıklanması	75
2- Yoklama	76
3- Vergi İncelemesi	77
4- Arama	79
5- Bilgi Toplama	79
B- Özel Vergi Güvenlik Önlemleri ve Hayat Standardı Esası.....	80
1- Ortalama Kâr Haddi Esası	80
2- Asgari Gayrisafi Hasılat Esası	81
3- Asgari Zirai Kazanç Esası	82
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
HAYAT STANDARDI ESASININ DEĞERLENDİRİLMESİ	
I- MALİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	84
A- Hayat Standardı Esasını Gerektiren Nedenler Açısından Değerlendirilmesi	84
B- Hayat Standardı Esasının Vergi Hasılatına Etkisi Açısından Değerlendirilmesi	87
1- Vergi Hasılatına Olumlu Etkileri Açısından	87
2- Vergi Hasılatına Olumsuz Etkileri Açısından	89
II- VERGİ ADALETİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	91
A- Mükellefler Açısından Değerlendirilmesi	93
1- Hayat Standardı Esasına Tabi Olanlar Açısından	93
2- Hayat Standardı Esasına Tabi Olmayanlar Açısından	94

B- Esas Alınan Göstergeler Açısından Değerlendirilmesi	95
1- Esas Alınan Asgari Gelir Düzeyi Açısından	95
2- Servet Unsurları İle İlgili Göstergeler Açısından.....	98
3- Harcama Çeşidi İle İlgili Göstergeler Açısından	102
III- VERGİ İDARESİNİN ETKİNLİĞİ VE VERGİ TEKNİĞİ AÇISINDAN	
DEĞERLENDİRİLMESİ	105
A- Vergi İdaresinin Etkinliği Açısından Değerlendirilmesi...	105
1- Vergi Uygulamasının Etkinliği Açısından	105
2- En Az Maliyete Uygunluk Açısından	107
B- Vergi Tekniği Açısından Değerlendirilmesi	109
1- Vergi Mahkemelerine Dava Açmanın Tahsilatı	
Durdurmaması Açısından	109
2- Geçmişe Geçerlik İlkesi Açısından	110
3- Matrah Tesbit Usülleri Açısından	113
SONUÇ	114
YARARLANILAN KAYNAKLAR	117

G İ R İ Ő :

Günümüz devletinin en önemli gelir kaynaklarının başında hiç şüphesiz vergiler yer almaktadır. Vergi modern ekonomilerde artık yalnız mali fonksiyonuyla değil, sosyal ve ekonomik fonksiyonlarıyla da önemli bir etkinlik sağlamaktadır. Vergicilik alanındaki gelişmelerin sonucu varılan bir aşama olan beyan esasında vergilerin arzulanan randımanı verebilmeleri ve kendilerinden beklenen yararları gerçekleştirebilme dereceleri mükelleflerin vergilere ait matrahları doğru beyan etmelerine bağlıdır. Beyanların doğruluğunun denetimi ise vergi incelemeyle mümkün olabilmektedir. Oysa vergi incelemesi vakit alıcı, maliyetli ve yükümlü bakımından külfetli bir iştir. Kaldı ki ülkemizde vergi inceleme oranının %2,5-3 düzeyinde oluşu da göz önünde bulundurulursa beyanların doğruluğunun sağlanmasında diğer bazı çarelerin bulunmasının da gereği açıktır.

Mükelleflerin doğru beyanda bulunmalarının temel şartı, mükelleflerin vergilendirme bilincine ermeleri, vergileme alanında yeterli vergi güvenliğinin sağlanması ve vergi kaybını önleyici cezalara sistem içinde gerekli ağırlığın verilmesine bağlıdır. Anılan şartların sistem içinde olmaması halinde vergi randımanı düşer, vergi kaçakçılığı artar, vergi yükü bütün ağırlığı ile ücretli ve vergilerini doğru olarak ödeyen iyi niyetli bir grup yükümlü

üstünde birikir. Bu durum sosyal huzursuzluk ve kargaşalık nedeni olabilir. Tüm bu nedenlerle, özellikle Türkiye'de vergi güvenliğini sağlayıcı müessese ve önlemlere ağırlık kazandırmak ve sistem içine yerleşmelerini sağlamak gerekir.

Bu açıdan vergi güvenlik önlemlerinden biri olan "hayat standardı esas" ile, mükelleflerin sürdürdükleri yaşam düzeyi ile beyan etmiş oldukları gelirlerin sağlayabileceği yaşam düzeyi arasındaki uyumsuzluğun giderilmesi amaçlanmıştır.

Üç bölüm halinde ele alınacak çalışmamızın birinci bölümünde hayat standardı esasının tanımı, amaçları, yabancı ülkelerdeki uygulaması, kriterleri, ikinci bölümünde hayat standardı esasının Türkiye'deki uygulaması ve diğer güvenlik müesseseleri ile olan ilişkisi incelenecek; üçüncü bölümünde ise, konu ile ilgili olarak çeşitli değerlendirmelere yer verilecektir.

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

HAYAT STANDARDI ESASI İLE İLGİLİ GENEL
AÇIKLAMALARI. HAYAT STANDARDI ESASININ TANIMI VE
NİTELİĞİ

A. Hayat Standardı Esasının Tanımı:

Hayat standardı esasına geçmeden önce "kişinin hayat standardı nedir?" sorusunu cevaplandırmakta fayda vardır. Kişinin hayat standardı kavramına ilişkin teorik olarak üç genel yaklaşım söz konusu olup, bunlar sırasıyla;

- i. Hayat standardını kişinin faydasının bir türü olarak değerlendirmek,
- ii. Bir tür refah veya bolluk olarak değerlendirmek ve,
- iii. Hayat standardını bir tür özgürlük olarak değerlendirmektir.

Hayat standardına "fayda yaklaşımı" Pigou tarafından başlatılmıştır. Yazar, "ekonomik refah", "hayat standardı", "maddi zenginlik" kavramlarını hemen hemen eş anlamlı olarak kullanmaktadır⁽¹⁾. Hayat standardına "refah veya bolluk yaklaşımı" ise, çoğunlukla kayıtsızlık eğrilerine

---

(1) Bu konuda bkz, A.C. Pigou, The Economics of Welfare, 4.B.

Londra, 1962 s.100-101, 622-623, 758-767

dayandırıldığından bunun da fayda yaklaşımının "yeniden düzenlenmiş" bir türü olduğu ileri sürülebilir. Hayat standardına "özgürlük yaklaşımı"nda ele alınan temel nokta ise iyi yaşayabilme yeteneğidir.

Hayat standardı esası ise, mükelleflerin sahibi buldukları servet unsurları ve sürdürdükleri hayat düzeyini gösteren belirtilerden hareketle, bazı mükelleflerin sürdürdüğü yaşam düzeyi ile beyan etmiş olduğu gelirin sağlayabileceği yaşam düzeyi arasındaki ölçsüzlüğü gidermeyi amaçlayan⁽²⁾ bir çeşit asgari vergidir.

Başka bir deyişle, hayat standardı esası, mükellefin beyanının, yaşam düzeyini gösteren kriterler için belirlenen tutarların uygulanması suretiyle bulunacak gelirden düşük olması halinde uygulanabilecek bir vergi güvenlik önlemidir.

Hayat standardı esasına göre vergileme, bazı mükellef grupları için asgari bir gelir seviyesinden hareket edilerek buna hayat düzeyinin kanıtı olarak seçilen kriterler için belirlenen rakamlar eklenerek yapılabileceği gibi; doğrudan doğruya bazı mükellef grupları için asgari bir gelir saptanmadan hayat düzeyinin kriterlerine isabet eden rakamların toplanması ile bulunacak tutarlara göre de yapılabilecektir.

---

(2) Mehmet Akbay, "Hayat Standardı Esası", Vergi Dünyası, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, Sayı:19, Mart, 1983, s.15

B. Hayat Standardı Esasının Niteliği

Çağdaş vergilemenin en önemli (temel) ilkesi olan beyan sistemi; vergiye konu olacak iktisadi unsurların ve matrahının en gerçekçi boyutunu en iyi bilecek, saptayacak konumda olan mükellefin kendisidir yaklaşımına dayanmaktadır. Bu sistem, mükellefe beyanname verip vergi matrahını ve sonuçta kesin vergisini kendisinin saptayarak, beyan etmesi zorunluluğunu getirmektedir. Ancak bu sistemde mükellef, "benim beyanım esas olacağına göre, beyanımda, vergimi en az düzeye indirmek için her türlü oynamayı yapabilirim" düşüncesiyle hareket edebilmektedir⁽³⁾. Mükelleflerin beyan ettikleri vergi matrahlarının gerçeği yansıtmasını sağlamak için yapılan vergi denetimlerinin bütün mükelleflere olan oranının düşük düzeyde olması ve vergi idaresinin teknik açıdan yeterince gelişmiş olmaması gibi nedenler mükelleflerin vergi verme şuurunu olumsuz yönde etkilemekte, sonuçta ülkenin büyük miktarda vergi kaybına uğramasına neden olmaktadır.

Bu nedenle beyannamelerde yalnız gerçek gelir değil, bu gerçek geliri saptamaya yarayan çeşitli bilgiler de istenebilmekte, bu şekilde bir kontrol mekanizması gelişmekte ve mükelleflerin gerçek gelirlerine vergi incelemeleri dışında da yaklaşılması imkanı sağlanmaktadır. Buna göre hayat standardı esası, serbest beyan sisteminin bünyesinde yer alan vergi idaresi aleyhine mahzurlu durumları gider-

---

(3) Cemal Türkoğlu, "Vergi Denetimi Yapanlar", Milliyet, 9.4.1982

mesi yanısıra beyan yöntemine yardımcı bir anlamda onu tamamlayan vergi güvenlik önlemidir.

Vergileme ya gelir elde etme aşamasında, ya da harcama aşamasında yapılır. Hayat standardı esaslı gelirin harcadığı alanlardan hareketle gelirin vergilendirilmesini öngörmekte bu prensibe göre hazırlanan hayat standardı göstergeleri belli servet unsurlarına ve tesbit edilen harcama potansiyeline sahip kişilerin belli oranlarda gelir elde etmiş olduklarını karine olarak benimsemektedir⁽⁴⁾.

Karine ve dış belirtiler yöntemi, verginin tarihini yani, vergi borcunu tesbit işleminin vergi konusunun bazı dış belirtilerine dayanılarak yapılmasıdır⁽⁵⁾. Hayat standardı esaslı da, mükellefin yıllık beyanının yetersiz olduğu durumlarda bunu, dış karinelere göre düzelten ve yükselten götürü bir tarhiyat usulü olmaktadır⁽⁶⁾. Ancak niteliği itibariyle hayat standardı esaslı ile pür karine ve dış göstergeler usulü arasında; birinin bir vergi güvenlik önlemi, diğerinin ise bir tarh yöntemi olması açısından bir farklılık bulunmasına rağmen, aralarında hayat standardı esasının belirli göstergeleri ödeme gücü veya gerçek

---

(4) Hasan Zeki Süzen-Ferhat Fahrhan, "Vergi Kaybı ve Hayat Standardı Esası", Rapor, 4.1.1983

(5) Halil Nadaroğlu, Kamu Maliyesi Teorisi, 3.B., İstanbul 1976

(6) Selahattin Tuncer, "Hayat Standardı Esası", İstanbul Sanayi Odası Dergisi, Sayı:207, Mayıs, 1983, s.5

gelirin yansımaları şeklinde kabul etmesi açısından da benzerlik vardır⁽⁷⁾.

Karine veya dış belirtiler yönteminde vergi mevzuu ile matrahı birbirinden farklı olup, mükellefin gelir ya da servetinin ölçüsü olduğu varsayılan bazı dış belirtiler matrahın saptanmasında esas alınmaktadır⁽⁸⁾. Başka bir deyimle gelir veya servet, yahut bunların çeşitli unsurlarının tutar veya kıymeti yerine, bunları az çok temsil ettikleri kabul edilen bir takım dış belirtiler vergiye matrah olarak alınmaktadır⁽⁹⁾. Karine yönteminin en tipik örneği ise eskiden Fransa'da uygulanan kapı ve pencere vergisidir.

Beyan yönteminin zorlukları karine yönteminde söz konusu olmamaktadır. Bu nedenle karine yöntemi uygulama yönünden beyan yöntemine göre çok daha basit ve kolaydır. Çünkü bu yöntemde, verginin tarhına esas olacak unsuru saptayabilmek için idare ile mükellefin karşı karşıya gelmesine gerek duyulmamaktadır. Örneğin uygulamada kapı ve pencere sayısının saptanması yeterli olmakta, bu sabit karakteri dolayısıyla da mükellef psikolojisine son derece uy-

---

(7) Türkmen Derdiyok, "Hayat Standardı Esası ve Değerlendirilmesi", (Doktora Semineri-Yayınlanmamış) Ankara, 1983, s.5.

(8) Sadık Kırbaş, Vergi Hukuku-Temel Kavramlar, İlkeler ve Kurumlar, Gazi Üniversitesi, Yayın No:37, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yayın No:25, Ankara 1984, s.84.

(9) M.Orhan Dikmen, Maliye Dersleri, I.Kitap, İstanbul, 1958, s.125.

gun düşmektedir⁽¹⁰⁾.

Bu yöntemde vergi tarhiyatı ve bunların kontrolü için uzman elemanlara ihtiyaç duyulmamaktadır. Gelirin beyan edilmesi için türlü hesaplar yapmaya gerek yoktur. Mükellef sadece karine ve dış belirtileri beyan eder. Bir çok hallerde mükelleften böyle bir beyan istenmediği gibi beyana lüzum gösteren hallerde de, her sene tekrarına ihtiyaç duyulmayıp ancak dış belirtilerde bir değişiklik olması halinde durum mükellefçe bildirilir. Bu da mükellefi sıkmayan bir husustur⁽¹¹⁾. Karine yönteminin bir diğer faydalı yönü ise, matrahın kontrolünün kolaylıkla uygulanabilen dış göstergelere göre belirlenmesi mümkün olduğundan idareye takdir yetkisi tanımamakta ve bu nedenle de vergi idaresi ile mükellef arasındaki anlaşmazlıklar büyük ölçüde azaltılmaktadır.

Yukarıda belirtilen yararlarına karşın karine yönteminin büyük sakıncaları da bulunmaktadır. Yüksek oranlar uygulanmadığı için verimsiz oluşu, esnekliğe sahip olmayışı ve vergi tarhına esas alınan dış belirtilerin vergi ödeme gücünün gerçek ölçüsü olamayacağı, adeta sistemin esasının bir hipoteze⁽¹²⁾ dayanması nedeniyle vergi adaletini gerçekleştirme yönünden tatmin edici bir nitelikte görünmemektedir.

Bu sayılan olumsuz etkileri dolayısıyla bu yöntem,

---

(10) Nadaroğlu, a.g.e., s.266

(11) Dikmen, a.g.e., s.126

(12) Dikmen, a.g.e., s.127

çok karmaşık ve dinamik niteliğe sahip olan modern kapitalist sanayileşme hareketinin gelişmesine paralel olarak, uygulama alanı daraltılmış ve gelişmiş memleketlerde dış göstergelerin kullanılması esas itibariyle asıl vergi konusu tarhiyatının kontrol ve oluşumu gibi yardımcı bir işleve büründürülmüştür⁽¹³⁾.

Bu açıdan hayat standardı esasında yer alan kriterler mükelleflerin refah ve yaşam düzeyine esas olabilecek unsurlardan oluşmakta ve bu niteliği ile de hayat standardı esası, hem asgari bir vergi matrahını garanti altına alan, hem de beyan yönteminde gerçek gelirin saptanmasına yardımcı olan bir otokontrol mekanizmasıdır.

II. HAYAT STANDARDI ESASININ AMAÇLARI

Modern vergi sistemleri esas itibariyle beyan usülüne dayanmaktadır. Bu usülde idare ve mükellefin çıkarları kişisel düzeyde birbirine ters düşmekte ve neticede mükelleflerin verdiği beyannamelerin doğruluk derecelerinin sık sık kontrol edilmesi gerekmektedir. Ancak milyonlarca vergi mükellefinin beyanlarının teker teker incelenmesi mali, idari ve teknik açıdan mümkün değildir. Mükellefler bu yetersizlikleri göz önüne alarak vergi matrahlarını çok düşük ya da zarar beyan etme yoluna gitmekte bunun yanında yaşam düzeylerini her yıl artan şekilde tü-

---

(13) *Derdiyok, a.g.s., s.7*

ketim ve lükse kaydırmaları kamuoyunu sürekli rahatsız etmekte sistem bilhassa vergisi kaynakta kesilen ve dürüst mükellefleri istismar edici bir hale gelebilmektedir.İşte hayat standardı esası tam olmasa bile bir ölçüde bu olumsuzlukları gidermeyi amaçlamaktadır.

Hayat standardı esasının en önemli amacı, vergi gelirlerini artırmak, yani belli kriterlere göre sürdürebileceği yaşam düzeyinden çok daha düşük gelir ve zarar beyan eden vergi mükelleflerini kabul etmemektir. Bu şekliyle de fiskal amacı önem kazanmaktadır.

Hayat standardı esası (gelir=tüketim+tasarruf) denkleminde dayanmaktadır. Vergi idaresi bu şekilde mükellefin gelirlerini tüketim (harcama) ile yakalamayı amaçlamakta, eğer bir mükellefin yaşama ve harcama düzeyi yüksek, bunun yanında ödediği vergiler düşük ise, vergi ödeme düzeyi de bu yöntemle yükseltilmekte ve gerçek noktasına getirilmektedir.

Vergi denetiminin işlevini tam olarak sürdürebilmesi kendisiyle organik bağı olan diğer etkinliklerden soyutlanmaması ile mümkündür. Bu etkinliklerin en önemlilerinden biri de belge düzeninin kurulmasıdır. Etkin bir belge düzeni kurulduğu ölçüde diğer vergi güvenlik önlemlerinin etkinliğini artırması yanında hayat standardı esasında belli servet unsurları ve giderlere uygulanmak suretiyle vergi gelirlerini artıracak yönde etki yapacaktır.

Vergi adaleti açısından, çeşitli gelir gruplarının gelirlerine kıyasla yüklendikleri vergi miktarları da oran-

tılı olmalıdır. Vergilerin gelir farklılıklarını azaltıcı bir şekilde kullanılarak, dağıtımın adil ölçüler içine sokulması için yapılan çalışmalarda hayat standardı göstergelerinden etkili bir şekilde yararlanabilme imkanı bulunmaktadır. Çünkü hayat standardı esası bünyesinde bulundurduğu göstergeleri ile farklı servet ve yaşam düzeyine sahip mükellefleri farklı matrahlar üzerinden vergilendirmekte, vergi yükünün daha adil bir şekilde dağılımını sağlamaktadır.

Hayat standardı esası bir vergi güvenlik önlemi olarak, diğer vergi güvenlik önlemlerinden ayrı olarak uygulanabilme imkanı olması nedeniyle, bünyesinde yer alan göstergelerin mükelleflerin yaşam düzeyini daha iyi kavrayabilecek bir şekilde uygulanma ve kendi içinde artan oranlı bir tarifeye yer vermesiyle kendisinden beklenen yararı daha da artırabilecek bir nitelikte görünmektedir.

Enflasyon, bugün hemen hemen tüm az gelişmiş ülkeler ve kısmen de gelişmiş ülkeleri ilgilendiren önlenmesi gereken bir sorun olarak hedef alınmıştır. Enflasyonun önlenmesi için çeşitli politikaların koordineli bir şekilde uygulanması gerekir. Burada bütçe politikasının önemi ortaya çıkmaktadır. Enflasyonla etkin bir mücadelede büyüyen bütçeler denk olarak bağlanmış olsalar bile denk bütçe çarpanının genişletici etkisi olması nedeni ile, bütçe fazlasının gerçekleştirilmesine zorunluluk bulunmaktadır. Bütçe fazlasının gerçekleştirilmesi ise, bütçenin gelir ve

gider tahminlerinin gerçekçi bir şekilde yapılması ile mümkün olur. Bu gerçekçi tahminde hayat standardı esaslı, asgari bir vergiyi temin etmesi açısından önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gelirin lüks tüketim gibi özellikle kalkınmakta olan ülke çıkarına hiçbir katkısı olmayan bilakis ülkedeki tasarruf oranını düşürmesi nedeniyle yatırımları azaltan harcamalara yönelmesini önlemek için söz konusu verimsiz harcamaların yaşam düzeyinin bir göstergesi olarak ele alınıp vergilendirilmesi suretiyle vergi gelirlerinin artırılmasının yanısıra; yatırım harcamalarının finansmanı açısından ek bir kaynak yaratılmış olmaktadır.

Bilindiği gibi gelişmekte olan ülkeler bir an önce gelişmiş ülke seviyesine ulaşmak için kalkınma hızlarını yüksek tutmak zorunda olan ülkelerdir. Kalkınma hızının yüksek tutulması ise; gelirin bir fonksiyonu olan tasarrufları artırma ile olur. Belirli unsurlar ve harcama sahaları hayat standardı kriterleri olarak kabul edildiğinde, mükellefler vergiden kaçınmak için tüketimlerini tasarruflara dönüştürebileceklerdir. Bu tasarrufların yatırımları finanse eden mali kuruluşlara kanalize edilmesi ile de yatırımların artmasına, kalkınma hızının yükselmesine imkan sağlanacak bu arada işsizlik problemine de çözüm bulunmuş olacaktır.

Hayat standardı esasına yerli ve yabancı mallar için ikili bir kriter konulabilir. Bu şekilde ithalatı kısım, ülkedeki yerli üretimi teşvik etmek suretiyle istihdam hacminin artırılması ve döviz giderlerinin asgari bir

seviyeye indirilerek, ödemeler bilançosu üzerine olumlu etkileri olması açısından maliye politikasının bir aracı olarak kullanılabilir.

Günümüz maliye politikasının amaçlarından biri de gelir dağılımında eşitlik ve adaletin gerçekleştirilmesidir. Devlet alacağı bir takım tedbirlerle piyasa ekonomisine müdahale ederek millî gelirin kitleler arasında giderek yükselen oranlarda eşitsiz dağılımını önleyici tedbirler almak suretiyle gelir dağılımında eşitsizliği bir ölçüde giderebilir. Devlet bu politikasını vergilerle ve harcamalar yoluyla gerçekleştirir. Bilindiği gibi günümüzde vergiler yoluyla ekonomik dengenin ve gelişmenin sağlanması kadar, toplumdaki adaletsizliklerin giderilmesi de büyük önem taşır.⁽¹⁴⁾ Bu açıdan hayat standardı göstergeleri, lüks tüketim ve yaşam seviyesi için artan oranlarda büyük tutarları tesbit ettiği takdirde, toplanan vergiler kamu hizmetlerinin yaygınlaştırılmasında ve toplumun fakir kesimlerine transferinde kullanılabilir. Kamu harcamaları bu harcamaların finansmanına katılan şahıslarla bu harcamalardan yararlananları aynı kişiler olmaması nedeniyle, servet ve yaşam düzeyindeki farkların azalmasına imkan hazırlayabilirler⁽¹⁵⁾.

Hayat standardı esaslı mükellef psikolojisine uygun-

---

(14) Macit İnce, Maliye Politikası Ders Notları, Ankara, 1980, s.23

(15) İsmail Türk, Maliye Politikası Amaçlar-Araçlar ve Çağdaş Bütçe Teorileri, 5.B., Ankara, 1983, s.19

dur. Farklı servet ve harcama potansiyeline sahip mükellefler yaşam düzeylerine göre farklı değerlendirmeye tabi tutulacakları için mükellefler arasındaki sosyal huzursuzluklar giderilerek toplumda sosyal denge de sağlanabilir⁽¹⁶⁾.

Diğer otokontrol mekanizmalarında mükellefle vergi idaresi arasında sürtüşme çıkabilmesine karşın hayat standardı göstergeleri kanunda açıkça gösterilip, idareye takdir hakkı verilmemesi nedeniyle çıkabilecek anlaşmazlık ve uyuşmazlıklar azaltılarak vergi tahsilatında kolaylık ve sürat sağlanabilecektir.

Hayat standardı göstergeleri ile getirilen otokontrol sisteminde büyük oranda harcamalar yaptığı halde hiç vergi ödemeyen mükellef; bu otokontrol müessesinin ağından kurtulamayacaktır.

III. BAZI YABANCI ÜLKELERDE UYGULANAN HAYAT STANDARDI ESASI

Hayat standardı esası; Yunanistan, İtalya, İspanya gibi Batı Avrupa ülkelerinde ve özellikle de Fransa'da dış belirtilere göre vergileme, karine esasına göre vergileme, zenginliğin dış göstergelerine göre vergileme isimleri altında, yıllardan beri başarı ile uygulanmaktadır. Söz konusu ülkelerde hayat standardı esasının işleyişi hakkında kısaca da olsa bilgi vermek, konunun bütünlüğü ve anlaşılabilir-

---

(16) Derdiyok, a.g.s., s.9

lirliği açısından yararlı olacaktır.

A. Fransa'da

1947 yılından beri Fransa'da uygulanan hayat standardı esasý, Fransız Genel Vergiler Kanunu'nun 168. maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu madde hükmüne göre vergiye tabi gelir, mükellefin yaşayış tarzının belirli unsurlarına kanunla belirlenen baremin uygulanması suretiyle tesbit olunan götürü miktardan aşağı olamaz⁽¹⁷⁾. Ancak dış göstergelere göre vergilendirme, kanuni bareme göre tesbit olunan götürü gelir, mükellefin beyan ettiği net gelirin üstünde olduğu zaman uygulanabilir⁽¹⁸⁾.

Fransa'da uygulanan hayat standardı esasý Türkiye'deki uygulamadan farklı olarak tüm gelir vergisi ve kurumlar vergisi mükelleflerini kapsamı içine almaktadır. Dış göstergelere göre götürü vergilemenin uygulanabilmesi için aşağıdaki iki şartın gerçekleşmesi gerekmektedir:

i. Baremin uygulanması ile ortaya çıkan götürü gelirin 45000 Frangın üstünde olması,

ii. Mükelleflerin beyan ettiği gelir ile yaşam düzeyi arasında belirgin bir oransızlığın bulunması,

Söz konusu oransızlık, "götürü gelir" vergilendirme yılı ve bir önceki yıl için, beyan edilen gelirin miktarını

1

(17) Mehmet Ertuğruloğlu, *Fransız Gelir Vergisi Mevzuatı*, Maliye Bakanlığı Maliye Tetkik Kurulu Neşriyatı, No:1954-55:61, 1954, s.94.

(18) Yıldız Feyzioğlu, "Fransa'da Dış Göstergelere Göre Götürü Vergileme", *Vergi Dünyası*, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, Sayı:21, Mayıs, 1983, s.21

en az 1/3 oranında geçtiği takdirde ortaya çıkmaktadır. Örneğin 1984 yılı için mükellef 120.000 Frank beyan etmiş olsun. Kanuni baremin uygulanması suretiyle ortaya çıkan gelirin 200.000 Franga ulaştığını varsayalım. Aynı mükellef 1983 yılı için 150.000 Frangın üstünde bir gelir beyan etmediği takdirde 1984 yılı için 200.000 Franklık götürü gelir miktarı üzerinden vergilendirilebilecektir. Ancak mükellef 1983 yılı için 150.000 Frangın üzerinde yani 151.000 Frank gelir beyan ettiği takdirde, aradaki farkın (200.000 F. 151.000 F.=49.000 F.) 1/3 oranına (151.000 F.:3=50.333 F.) ulaşmaması nedeniyle söz konusu uygulama mükellef için geçerli olmayacaktır.

Hayat standardı kriteri olarak 12 grup eleman kabul edilmiş olup söz konusu kriterlere göre belirlenen götürü matrah, gerektiğinde yüksek yaşam düzeyine sahip mükellefler için bir artırma konusu olabilmektedir⁽¹⁹⁾.

Baremin artırılması konusu (50.000) Frank veya üstünde bir vergi miktarına tekabül eden ve cinsi ne olursa olsun hayat standardının karakteristik elemanlarının en az dördünden aynı anda yararlanan mükellefler için geçerli olmaktadır. Buna göre söz konusu mükellefler için, birinci konut dışındaki her elemanın kullanılmasına tekabül eden vergileme miktarları,

- Bu elemanların toplam sayısı (3) olunca, %20 oranında
- Bu elemanların toplam sayısı (4) olunca, %40 oranında
- Bu elemanların toplam sayısı (5) olunca, %60 oranında

---

(19) Feyzioğlu, a.g.m., s.17

- Bu elemanların toplam sayısı (6) olunca, %80 oranında
- Bu elemanların toplam sayısı 6'nın üstünde olunca, %100 oranında artırılır.

Buna ek olarak 1977 Fransa Bütçe Kanunu bazı hayat standardı unsurları üzerinden olağanüstü bir vergi (taxe) alınmasını sağlayan hükümler getirmiştir. Bu kanuna göre, Fransız Genel Vergiler Kanunu'nun 168'inci maddesinde yer alan hayat standardı unsurlarından bazılarının toplamı 75.000,-Frangı aştığı takdirde %2 oranındaki bu vergiye tabi tutulmuştur⁽²⁰⁾.

Dış göstergelere göre vergilendirme baremi; 12 grup halinde kabul edilmiş tabloda Genel Vergiler Kanunu'nun 168. maddesinde esas alınan hayat standardı elemanlarının listesi ile bu elemanların her birine tekabül eden götürü vergileme matrahı gösterilmektedir⁽²¹⁾.

Hayat Standardı Elemanları

Götürü Matrah

i. Birinci konutun gerçek kira bedeli. (Mesleki özellik taşıyan yerlere uygulanan kira bedeli düşülmüştür.)

- Kira sınırlamasına tabi olmayan konutlar için

Kira bedelinin üç katı

- Diğer konutlar için

Kira bedelinin beş katı

(20) *J. Pierre Casimir, Les Signes Exterieurs de Revenus, LGDS, Paris, 1979, s.4*

(21) *Feyzioğlu, a.g.m., s.21*

ii. İkinci konutların gerçek kira bedeli (Mesleki özellik taşıyan yerlere uygulanan kira bedeli düşülmüştür.)

- Kira sınırlamasına tabi olmayan konutlar için

Kira bedelinin üç katı

- Diğer konutlar için

Kira bedelinin altı katı

iii. Ev hizmetlileri (sadece mükellefin hizmetinde olan kişiler)

Lala, Dadı, Kahya, Kadın:

- 60 yaşından küçük birinci kişi için

30.000 F.

- Diğer kişilerin her biri için

37.500 F.

Bu şekilde belirlenen miktar, özellikle mesleğin gereği işe alınan hizmetliler için yarı yarıya indirilir.

Aşağıdaki hizmetliler ise dikkate alınmamıştır.

- 65 yaşının üstündeki kişilerin savaş veya tam iş malüllerinin, hastalıkları veya sakatlıkları nedeni ile hizmetçisiz yapamayacağını kanıtlayan kişilerin evlerinde 65 yaşının üstünde bir akrabası

veya hastası olan kişilerin hizmetindeki birinci hizmetli,

- 65 yaşının üstündeki veya sakat kişilerin sayısı en az dört olduğu zaman ikinci hizmetli,

iv. İnsan taşımaya yönelik binek arabaları, Yalnız, Sosyal Yardım ve Aile Kanununun 173. maddesinde öngörülen malûllük kartına sahip büyük sivil sakatlar ile körler ve büyük malûl statüsünden yararlanan savaş malûllerine ait arabalar için bu şekilde belirlenen matrah yarı varıya indirilir.

ilke olarak, mesleki amaca yönelik arabalar içinde aynı şekilde yarı varıya indirim yapılır. Bu indirim sadece bir araç içindir.

v. 450 cm³ üstündeki motorsikletler

vi. Uluslararası en az 3 tonilato ölçeğe tekâbül eden yedek motora sahip olan veya olmayan yatlar veya yelkenli eğlence gemileri:

- İlk üç tonilato için

- Fazlası için aşağıdaki miktarlar eklenir.

Yeni (vergiler dahil arabanın trafiğe çıktığı ilköünkü değeri) araba fiyatının 3/4'ü ancak birinci yılın sonunda %20 takip eden dört yıl boyunca her yıl için %10'luk indirim

Yeni motorsikletin değeri üç yaşından sonra %50 indirim

7.500 F.

- 4 ila 10 arası	2.250 F.
- 10 ile 25 arası	3.000 F.
- 25'in üstündekiler	6.000 F.

Dikkate alınacak tonaj miktarı, indirime tabi brüt ölçüğe tekabül eden tonilato sayısına ve geminin inşaatının tamamlanışından itibaren 5 yılın 15 yılın veya 25 yılın üstünde bir sürenin geçmesine göre %25,%50,%75'lik yıpranma payı karşılığı bir indirime göre belirlenir.

vii. Gerçek gücü en az 20 buhar beygir gücü olan sabit ya da seyyar motorlu eğlence gemileri

- İlk 20 beygirlik için	6.000 F.
- Ek buhar beygir gücü başına	450 F.

5,15 ve 25 yıllık,gemiler için güç sadece %75,%50 veya %25 oranında hesaplanır⁽²²⁾.

viii. Turizm uçakları:Her uçağın gerçek gücünün,her beygir gücü için 450 F.

ix. Yarışlarla ilgili yönetmelikte belirlenen anlamda iki yaşın altında-

---

(22) %75'lik,%50 veya %25'lik indirimin uygulanabilmesi için geminin yaşı dikkate alınır.Bir başka deyişle motorun yaşına göre.

ki yarış atları (23) .

- Safkan at başına .30.000 F.

- Safkan olmayan at ve trisa

alıştırılmış at başına 18.000 F.

Paris ve bazı bölgeler dışında kalan ahırlardaki yarış atları için götürü vergileme miktarı 1/3 oranında indirilir.

x. Binek atları:İkinci attan sonra iki yaşın altındaki her at için

9.000 F.

xı. Avcılık klüplerine katılma ve avlanma ruhsatının alınması

Ödenen ruhsat bedeli

veya giriş ücreti mik-

xıı. Golf Klüpleri:Golf klüplerine katılma ve teçhizatından yararlanma amacıyla ödenen üyelik aidatları

tarının iki katı

Verilen miktarın iki katı

B. Yunanistan'da

Yunanistan'da uygulanan gelir vergisinde uzun bir

---

(23) Bundan, antreman izni olan birisi tarafından çalıştırılan, Stud-Book'a kayıtlı olan, ve yıl boyunca ödülü 1.000 Frangın üstünde olan bir veya birkaç yarışa veya bazı atlar için düzenlenen bir yarışa katılan atlar anlaşılmalı: Diğer taraftan, yarış atları ile ilgili götürü miktarın, yetiştirme primleri dahil ele geçen gelir miktarından düşürebileceği kabul edilir.

müddet sadece gerçek geliri vergilendirme gayesi güdülmesine rağmen,1930 yılından itibaren,bu vergide de geniş ölçüde karine usûlüne başvurularak mükellefler için asgari bir mükellefiyet tesbit edilmesi istenmiştir⁽²⁴⁾.

Karine olarak ise mesken kirası,otomobil ile deniz tekneleri ele alınmaktadır. Buna göre mesken kirasına (miktarına göre 2,5 katından 7 katına kadar değişen) artan oranlı emsaller uygulanmak ve bu şekilde bulunan miktara her bir otomobil için 30.000 ile 100.000 Drahmi tutarında bir miktar ilavesi ile matrah bulunmaktadır⁽²⁵⁾. Bu şekilde hesaplanan gider toplamı bize vergiye tabi asgari geliri göstermektedir.

Eğer beyanname ile bildirilen gelir yukarıda belirtildiği şekilde tesbit olunan asgari gelirden fazla ise vergi beyannamede gösterilen miktar üzerinden tarh edilmektedir.

Yunanistan'da uygulanan karine esasında Türkiye'deki uygulamadan farklı olarak iki özellik dikkati çekmektedir. Bu özelliklerden birincisi mükellef zarar etse bile, bu zararını gelecek yıllarda elde edeceği kârından indiremeyeceği hükmünün yer alması nedeniyle zarar durumunun hiç bir şekilde kabul edilmemesi,ikinci özellik ise karine olarak ele alınan kriterlere yukarıda belirtildiği gibi artan oranlı tarifinin uygulanmasıdır.

---

(24) F.Neumark,Türkiye'de ve Yabancı Memleketlerde Gelir Vergisi Teori,Tarihçe,Pratik,İstanbul,1946,s.263

(25) Neumark,a.g.e.,s.263

C. İtalya'da

17.9.1932 tarihli "Decreto Legge"nin yürürlüğe girmesinden beri,maliye idaresinin,mükellefin hayat tarzına ("tenore di vita") müteallik olay ve koşulları da gözönünde tutabilme hakkı bulunmaktadır⁽²⁶⁾. İtalyan (müterakki, tamamlayıcı global) gelir vergisine göre gelir toplamı 720 bin Lireti geçmesi halinde yıllık beyanname verilmesi zorunludur. Aynı zamanda bu miktar asgari vergilendirme had-dini göstermektedir. Mükellefin yaşayış tarzına göre beyan-namede gösterilen gelir düşük veya yetersiz bulunursa,idare tarafından dış karinelere dayanılarak global gelir tesbit edilebilir⁽²⁷⁾.

D. İspanya'da

İspanya'da gelir,yahut şirket kazançları üzerinden alınan Genel Gelir Vergisinde vergi matrahı,dış belirti-lere göre de takdir edilmektedir. Bu karineler;evler,otomo-biller,hizmetçiler ve benzerlerini kapsamaktadır. Ancak be-lirtilen bu karineler,sadece takdir yoluyla bulunacak mat-rah,beyan edilen matrahı beşte bir oranında geçtiği tak-dirde tarhiyata esas teşkil etmek üzere kullanılmaktadır⁽²⁸⁾.

(26) Neumark,a.g.e.,s.255

(27) Sait Kandan,Müşterek Pazar Memleketleri Vergi Sistemle-ri,Maliye Bakanlığı,Tetkik Kurulu Neşriyatı,No: 1966-123,Ankara,1966,s.36

(28) Ahmet Rasim Duru,Batı Avrupa'da Vergileme,İstanbul Sa-nayi Odası,İstanbul,1968,s.179

Bu açıdan İspanya ve Fransa uygulama örneği birbirine benzerdir. Fransa'da dış göstergelere göre vergilemenin uygulanabilmesinin bir şartı da dış karineler tesbit edilen götürü gelirin vergilendirme yılı ve bir önceki yıl için beyan edilen gelir miktarını en az 1/3 oranında geçmesi halinde söz konusu olmasıdır.

Türkiye'deki uygulama da ise hayat standardı esasına göre tesbit edilen gelir beyan edilen gelirden yüksek bulunduğu takdirde Fransa ve İspanya'da uygulandığı gibi belli bir oranı geçip geçmediğine bakılmaksızın tarhiyata konu olmaktadır.

IV. HAYAT STANDARDI ESASI AÇISINDAN KRİTER SEÇİMİ

Hayat standardı esasına göre vergileme, bazı mükellef grupları için asgari bir gelir seviyesinden hareketle buna sürdürdükleri yaşam düzeyini gösteren kriterlere harcanabilecek götürü gösterge rakamlarının eklenmesi suretiyle yapılabildiği gibi doğrudan doğruya belirtilen servet unsurlarına ve yaşam düzeyini gösteren kriterlere isabet eden gösterge rakamlarının toplanması ile bulunacak tutarlara göre de yapılabilecektir. Bu bakımdan mükellefler açısından belli servet unsurlarının varsayılan giderlerinin taşıdığı önem büyüktür.

Belli servet unsurlarına ve harcama potansiyeline sahip kişilerin belli oranda gelir elde etmiş olduğunu be-

nimseyen hayat standardı esas, buradan hareketle mükelleflerin gerçek gelirlerine yaklaşılması imkanı sağlamaktadır. Servet tasarruf edilmiş gelirden meydana geldiğine göre, saptanan servet değerinden geriye hareketle, ona kaynak teşkil eden gelir akımı tesbit ve bunu beyan edilmiş gelirle karşılaştırmak sureti ile vergilendirilmemiş geliri kavramak mümkündür.

Ödeme gücünün bir göstergesi olan, belli giderlere katlanabilme ya da servet unsurlarına sahip olma toplumda güven duygusu, sosyal prestij gibi psikolojik bazı etkiler yaratabilmektedir.

A. Servet Unsuru Sayılabilecek Kriterler

1. Gayrimenkuller

Gayrimenkuller, servet unsuru olmaları bakımından vergi ödeme gücünün bir göstergesi durumundadırlar. Bu nedenle özellikle ikametgaha tahsis edilen konutlar hayat standardı esasında yaşam düzeyinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu kriterin seçiminde önemli olan husus üretime yönelik olmayan konutun seçilmesidir. Çünkü üretime yönelik olarak kullanılan konutlar gelir elde etmede bir girdi niteliği taşıyacağından değerlemeye tabi tutulmayacaktır.

Yaşam düzeyinin göstergesi olan konutun değerlendirilmesinde ülkenin sosyo-ekonomik durumu gözönüne alınarak bir konutun mu ya da birden fazla konutun mu kriter olarak uygulanacağı tesbit edilebilir. Bu konuda çeşitli uygulama-

lara gidilebilir. Fransa da bir konuta sahip olmak değerlemeyi gerekli kılarken ⁽²⁹⁾ Türkiye uygulamasında birden fazla konut değerlemeye tabi tutulmaktadır. Bunun yanısıra ülke dışındaki gayrimenkuller de ayrıca değerlendirilme kapsamına alınabilir.

Konut kriteri değerlendirilirken Türkiye uygulamasında olduğu gibi, yıllık emsal kira bedeli, yetkili özel mercilerce takdir edilmiş kirası, bu mevcut değilse vergi dairelerince emlak vergisi tarhiyatına esas alınan matrahın %5'i esas alınır ki bu matrah bulunurken konutun lüks, birinci, ikinci, üçüncü sınıf inşaat olduğu, yapının çelik, betonarme, kargir, yığma, ahşap kerpiç olduğu ve bulunduğu mevki veya semtin durumu da dikkate alınmaktadır, veya Fransa'da uygulandığı şekliyle doğrudan doğruya kira değerinin belirli katları esas alınmaktadır ⁽³⁰⁾.

Söz konusu kriterlere sabit değerler uygulanması halinde bu değerler konjonktürel hareketlere paralel olarak her yıl yeniden düzenlenebilir, ve sistemin içinde artan oranlı bir tarifeye gidilerek vergi verimliliğinde artış gerçekleştirilebilir. Bu şekilde kriterin sosyal ve mali amaçlar için etkin bir araç olarak kullanımı sağlanabilir.

2. Motorlu Taşıtlar

Kişilerin sahip olduğu servet düzeyini en iyi yan-

---

(29) Feyzioğlu, a.g.m., s.21

(30) Feyzioğlu, a.g.m., s.21

sıtan göstergelerden biri de motorlu taşıtlardır. Günümüzde motorlu taşıtlar hiç kimsenin yadırgamadığı bir öneme sahiptir. Çünkü insanların çeşitli ihtiyaçlarının giderilmesinde güncel yaşamın vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Ancak motorlu taşıtların bir kısmı umumi bir kısmı ise hususi nitelikte kullanılmakta yani gelir getirmeye ve harcamaya yönelik olarak iki ayrı amaca hizmet etmektedir.

Motorlu taşıtlar çeşitli gelir düzeyindeki kişilerin sahip olabilmesi amacıyla çeşitli kalite ve standartlarda üretilmekte bu yüzden fiyatları çok farklı olabildiği gibi sırf özel merakları tatmin etmek açısından (sürat tekneleri, kotralar, yatlar, aşırı bir hıza ulaşabilen motosiklet veya otomobiller) kullanılabilirler. Hatta kişiler bazı hallerde sadece kamuoyuna gösteriş olsun diye kendi imkanlarını da zorlayarak lüks tüketime yönelebilmekte daha da ileri giderek bir taşıta sahip iken eşine ve çocuklarına ayrı ayrı taşıt alabilmektedir. Burada kişilerin gösteriş zaafı açıkça kendini göstermektedir. Ancak bazı hallerde bu kişiler özel meraklarını tatmin etmek amacıyla sahip oldukları söz konusu taşıtları işletmelerinin aktifine kaydetmek suretiyle vergiden kaçınma yoluna gidebilmektedirler. Bu nedenle vergi politikasında bu kişilerin zaaftan hareketle işletmede kayıtlı olan taşıtlarda dahil olmak üzere, ayrı ayrı değerlemeye gidilebileceği gibi sistemin içine artan oranlılıkta konulabilir.

Motorlu taşıtları değerlemeye tabi tutarken marka, silindir hacmi, dizelli ya da benzinli oluşu, yaşı, tonilatosu,

cinsi gibi hususlardan hareket edilebilir. Ülkenin uyguladığı ekonomik politikaya paralel olarak yabancı ülkelerden ithal edilen motorlu taşıtlarda (ülke içinde üretilemeyenler hariç) ayrı bir değerlemeye tabi tutularak iç üretimin teşvik edilmesi sağlanabilir.

B. Refah Göstergesi Sayılabilecek Kriterler

1. Üretim Dışı Kullanılan Hayvanların Yetiştirilmesi

Günümüzde bazı varlıklı kimseler özel meraklarını tatmin amacıyla büyük miktarda harcamayı gerektiren çeşitli hayvanları yetiştirmektedirler. Bu hayvanlar cins yarış atları, süs balıkları, papağan vb. şeklinde sıralanabilir. Üretim dışı kullanılan bütün hayvanlar özel zevklerin tatminini sağlamak amacıyla yönelik olduğundan ve bakımları belli bir harcamayı gerekli kıldığından bunların sahiplerinin de belli bir gelir düzeyine sahip oldukları kabul edilerek kriter olarak kullanılabilir.

Ancak bu kriteri uygulamak için bazı şartlara da uymak zorunluluğu vardır. Bu şartlar, söz konusu hayvanların üretim dışı kullanılması ve bakımlarının belli bir düzeyin üstünde harcamayı gerektirmesidir. Bu nedenle köy yerinde yetiştirilen üretim amacıyla ve belli bir hizmetin yapılmasına yönelik hayvan yetiştirilmesini bu kriter dahil etmemek gerekmektedir.

Yetiştirilmeleri için dikkat ve özen gösterilmesi gereken bu değerli hayvanların cins ve yaşları gözönüne alındığında fiyatları değişebilmektedir. Bu nedenle kriteri uygularken doğrudan belirli bir oranı esas alabilirken, cins ve yaşlarına göre değişik oranlarda esas alınabilir. Bu amaçla birden fazla cins üretim dışı hayvan yetiştirilmesi halinde de kişinin gelir seviyesinin daha yüksek olduğu düşünülerek artan oranlı bir tarifeye gidilebilir.

2. Klüp ve Dernek Üyeliği

Klüp veya dernek üyeliğine girme ya mesleki bir zorunluluktan veya özel bir merakın tatmin edilmesinden kaynaklanmaktadır.

Ülkemizde ve dünyada özel merakların tatmin edilmesi amacıyla hizmet veren bir çok klüp ve dernekler bulunmaktadır. Kişiler söz konusu yerlere çoğu kez kendilerine toplumda bir sosyal prestij sağlamak amacıyla üye olabilmektedirler. Bu nedenle üyelere çok yüksek miktarlarda üyelik aidatları istenmekte ve bu aidatı ise, ancak; toplumda belli bir gelir düzeyi ve yaşam seviyesine sahip kişiler ödeyebilmektedirler. Bu açıdan üyeliğe kabul olunan kişilerin yaptıkları harcamalar gelirlerinin bir göstergesi olmakta bu kritere göre değerlendirilmekte ve suretiyle de kişilerin gerçek gelirlerine yaklaşmak imkanı sağlanabilmektedir.

Ülkemizde sadece yaz sezonunda bir klübün havuzundan yararlanmak için 1 veya 2 milyon TL ödeyip üye olanlar mevcuttur. Bunun gibi ülke standartları için lüks olan üyelikler değerlendirilme kapsamına alınabilir.

3. Özel Hizmetlerde Devamlı Ücret Karşılığı Hizmetli Çalıştırılması

Günlük hayatın bir gereği olan hızlı yaşama ayak uydurmak bilhassa büyük şehirlerde yaşayan aileler için güncel bir problem olma niteliğini devam ettirmektedir. Çeşitli faaliyet dallarında karı ve kocanın ayrı ayrı çalışması çocuklarının ve ev işlerinin bakımı için evde bir yardımcı olmasını gerektirmektedir. Bu gibi durumlarda sözkonusu işleri yapacak yakınlarının olmaması halinde bu işleri para karşılığı yapan kişiler çalıştırılmaya başlanır. Bu durum ailenin çeşitli ihtiyaçlarını gidermek için bir mecburiyet içinde kalmasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanısıra bazı kişiler de vardır ki sırf özel merakını tatmin veya lüks yaşantısının gereği olarak pilot, şoför, bahçıvan, öğretmen, hizmetçi, kahya, kaptan, jokey, mürebbiye ve benzeri kişileri ücret karşılığında devamlı olarak çalıştırabilir.

Gayet tabidir ki bu kişilerin çalışması sonucu ortaya çıkan hizmetten yararlananların belli bir geliri ve yaşam düzeyi bulunmaktadır. Bu amaçla sözkonusu kriterden hareket ederek harcamaların birikmiş servet unsurları dışındaki bir kaynaktan finanse edilmemesi durumunda, gerçek ge-

lirden finanse edilmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Öyle ise bu kriter genel gelirin tesbitinde vergi idaresine yardımcı olacak bir nitelikte bulunmaktadır.

Bu kriteri kendi içinde bölümlere ayırarak sözkonusu kişilerin devamlı olarak çalıştırılmaması halinde değerlemeye tabi tutulmayacağı, sosyal amaçlı yaşlı ve sakat kimselerin çalıştırılması halinde daha düşük göstergeler uygulaması yahut özel hizmetlerde çalıştırılan kişilerin birden fazla olması durumunda kritere kendi içinde artan oranlılık sokulmak suretiyle, gerçek geliri çok daha iyi kavranması sağlanabilir. Zira günümüzde kaptan, pilot, jokey, kahya öğretmen gibi kişileri kendi özel hizmetinde çalıştırabilenler toplumun üst düzeyde gelir elde eden kişileridir. Bu kriterden hareket ederek vergi kaybını bir ölçüde de olsa azaltmak mümkün olacaktır.

4. Seyahat ve Turizm Giderleri

Seyahatler iki amaca yönelik olarak gerçekleştirilmektedir. Bunlardan birinci grubu, yapılan işin gereği olan ticari veya mesleki amaçlı seyahatler, ikinci grubu ise, özel amaçla yapılan turistik seyahatler, meydana getirir. Bunun yanısıra, yapılan seyahatlerde yurt içi ve yurt dışı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Bu açıdan yapılan işin gereği olmayan özel amaçlı turistik yurt içi ve dışı seyahatler, yaşam düzeyinin tesbitinde kriter olarak kabul edilebilir. Bilhassa gelişmekte olan ve dış ödemeler dengesi açık veren ülkeler açısından yüksek düzeyde bir harcama gerektiren, ancak belirli bir gelir düze-

yinin üstünde bulunan kişilerce gerçekleştirilebilecek yurt dışı seyahatler, döviz kaybına neden olması açısından daha yüksek bir değerlemeye tabi tutulabilir. Bu değerlemede yurt dışında gidilen ülkenin uzaklığı, niteliği ve orada kalınan süre esas alınarak değişik kriterler uygulanabilir.

Ancak bazı hallerde de kriterlerin uygulanması gerekmiyebilir. Bu halleri yurt içinde tedavisi imkansız olan hastalığın tedavisi amacıyla, ülke içinde bulunmayan ancak ülkenin geleceği ve ekonomi açısından önem taşıyan bir branşta araştırma vs. çalışmaları yapmak amacıyla gerçekleştirilen seyahatler bunlar arasında belirtilebilir.

5. Eğitim ve Öğretim Giderleri

Günümüzde eğitim, yüksek tutarlarda harcamayı gerektiren ve ülke hayatında önemli yer tutan bir kurumdur. Dünyada hergün gelişen teknolojiye ayak uydurulması eğitim harcamalarının da artırılmasını gerekli kılmaktadır. Özel okullarda öğrenci okutulması ise, belli bir harcamayı gerekli kılmaktadır. Aynı durum daha fazla bir harcamayı gerektirmesi bakımından yurt dışındaki eğitim için de söz konusu olmaktadır. Bu durumlarda katlanılan eğitim harcamaları yaşam düzeyinin tesbitinde söz konusu diğer kriterler gibi değerlendirmeye esas alınabilir.

Bu değerlendirmede eğitimin, yatılı-yatısız veya yurtiçi -yurtdışı olmasına göre değişik kriterler uygulan-

bilir. Ancak değerlemeye esas alınacak kriterler gerçeği bir şekilde tesbit edilmediği durumlarda gerek ülke ekonomisine gerekse toplumsal yaşama olumsuz etkileri olabilir. Bu açıdan hayat standardı göstergelerinin uygulanması çoğu kez ülkenin ekonomik, mali ve sosyal yapısının etkin bir değerlendirmesinin yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Eğer, ülkenin çeşitli branşlarda eğitilmiş elemana ve bilim adamına ihtiyacı varsa bu branşlarda eğitim yapılmasını teşvik amacıyla söz konusu harcamalar hayat standardı esasını kapsamında dışında bırakılabilir.

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

TÜRKİYE'DE HAYAT STANDARDI ESASI VE DİĞER
VERGİ GÜVENLİK ÖNLEMLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

I. HAYAT STANDARDI ESASININ GEÇİRDİĞİ AŞAMALAR

Hayat standardı esası,31.12.1982 gün ve 2772 sayılı Kanununun 15.maddesi ile eklenen mükerrer 116. madde ile vergi sistemimize giren bir vergi güvenlik müessesesidir. Gerçek usülde gelir vergisine tabi bulunan ticari, zirai,mesleki kazanç sahiplerinin,elde ettikleri gelirlerinin belli bir düzeyin altında kalamayacağı varsayımına dayanan bu yöntem,mükellefin yıllık beyanının yetersiz olduğu durumlarda (zarar beyan edilmesi dahil) bunu refah veya yaşam düzeyinin kanıtı olabilen dış karinelere göre düzelter ve yükselter bir tarhiyat usülüdür.

Türkiye'de daha önceki yıllarda mükellefler için asgari bir mükellefiyet tesbit etmesi açısından hayat standardı esasına benzer uygulamalar görülmüştür.

Türkiye'de 1907 yılında yürürlüğe konulan "temettü vergisi" esas itibariyle dış alametlere göre hesaplanmakta idi⁽¹⁾. Niteliği itibariyle temettü vergisi,ticari-sınai kazançları ile serbest meslek kazançları ve kısmen de üç-

---

(1) Nadaroğlu,a.g.e.,s.266

retler üzerine konulmuş bir randıman vergisi idi⁽²⁾. Kendisinden tatmin edici neticeler alınamaması sonucu 1914 yılında yerini; yeni ve geniş ölçüde "Fransız Patent Vergisi"nden uyarlanan bir temettü vergisine bırakmıştır. Bu yeni vergi sisteminde nüfusları 2000'den fazla olan yerlerde ticari, endüstriyel veya serbest meslek faaliyetleriyle meşgul olanlar için matrah, ticaretgâh bazı durumlarda ayrıca ikametgâh olup vergi miktarı çeşitli sınıflara belli yüzdelerle göre değişmekte bunun yanısıra işyerinin nüfusuna göre farklı olmak üzere müstahdem ve nakil araçları esas alınmak suretiyle herbiri için belirlenen miktarlar uygulanarak tesbit edilmekte idi⁽³⁾. 1926 yılında temettü vergisi yerini daha geliştirilmiş bir vergi niteliğindeki kazanç vergisine bırakmıştır. Bu vergi değişen ölçüde beyan usulüne yer verilmesine rağmen maliye idaresi bu esaslı değişikliğe çeşitli örgütsel yetersizlikler nedeniyle hazır değildi⁽⁴⁾. Bu nedenle sonraki yıllarda bu vergi, yeniden basitleştirilerek düzenlenmiş, götürü usul ve asgari vergi usulünün geliştirilip yaygınlaştırılması suretiyle de kaldırılan temettü vergisi gibi, esas itibariyle dış belirtilere dayanan bir ticaret resmi (patent) haline getirilmiştir⁽⁵⁾.

---

(2) Neumark, a.g.e., s.101

(3) Neumark, a.g.e., s.101

(4) Neumark, a.g.e., s. 102

(5) Kenan Bulutoğlu, Türk Vergi Sistemi, Cilt: 1, 6.B., İstanbul, 1978, s.51

1935 yılında çıkarılan 2729 sayılı Asgari Mükellefiyet Kanunu, hem beyannameli mükelleflere hem de beyannameli mükellefler dışında bu usülü tercih edenlere uygulanmıştır. Getirilen bu yöntemle, mükellefler zarar etseler bile gayrisafi hasılat, çalıştırılan işçi, şehir dereceleri gibi ⁽⁶⁾ çeşitli dış karinelere göre hesap edilen asgari bir vergiyi ödemek zorundadır. Ancak mükelleflerin bir ikinci vergiye tabi olmamaları için beyanname üzerinden hesap olunan vergilerden bu vergi düşülmekteydi ⁽⁷⁾.

Bu niteliği ile Asgari Mükellefiyet Kanunu, beyannamesiz mükellefler için azami bir vergi; beyannameli mükellefler için ise asgari bir vergi olup kazançları daha fazla bir vergilendirmeyi gerektiriyorsa, aradaki farkın ayrıca ödenmesi gerekmektedir. Mükellefler için bir takım dış karinelere yararlanarak asgari bir mükellefiyet çizmiş olması açısından gerçek gelire yaklaşma yolunda bir vergi güvenlik önlemine benzetilebilir.

Hayat standardı esasının bir vergi güvenlik önlemi olarak gelir vergisi sistemimize uygulama girişimleri 1978 yılında başlamıştır ⁽⁸⁾. Hazırlanan tasarıya göre, ger-

(6) Neumark, a.g.e., s.104

(7) İbrahim Fazıl Pelin, Finans İlmî ve Finansal Kanunlar, İstanbul, 1937, s.396.

(8) Ali Padır, "Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısıyla Gelir Vergisi Sistemimize Önerilen Yeni Bir Denetim Kurumu, Gelirin Zenginliğin

çek usülde gelir vergisine tabi ticari, zirai ve mesleki kazanç sahiplerinin beyan ettikleri gelir, (zarar beyan edilmesi hali dahil), yıllık asgari ücret tutarına (zirai kazanç ile ikinci sınıf tacirler için bu miktarın yarısına) hayat standardı göstergelerine göre bir kısım eklemelerin yapılmasından sonra bulunacak gelirden düşük olduğu takdirde, beyan olunan gelir yerine bu şekilde saptanan gelir vergi tarhına esas alınacaktı.

Ancak o günkü şartlar altında basının bu yeni vergi güvenlik önlemini mükelleflerin aleyhine abartmaları sonucu tasarıya karşı kamuoyunda büyük bir tepki doğmuştu. Belirli bir çevrenin görüşlerini yansıtan ve fazla taraftar bulmayan söz konusu tasarı Türkiye Büyük Millet Meclisi Bütçe-Plan Karma Komisyonunda görüşülmüş ve ağır eleştirilere hedef olarak⁽⁹⁾ o yılların bilinen politik ortamı içinde yasalaştırılması mümkün olmamıştı⁽¹⁰⁾.

1982 yılının son ayında tasarı halinde Danışma Meclisine sunulan hayat standardı esası, komisyon ve genel kurulda görüşülmesi sırasında çeşitli yönlerden eleştirilmesine rağmen bu defa kabul edilerek 31.12.1982 gün ve 2772 sayılı Kanununun 15. maddesi ile eklenen mükerrer 116. maddesi ile vergi sistemimize girmiştir.

Dış Göstergeleri (Hayat Standardı) İfkesine Göre Sap-

tanması", İktisat ve Maliye, Cilt:xxv, Sayı:6, Eylül 1978, s.277.

(9) *Tuncer, a.g.m., s.5*

(10) *Uluer Aral, "Gelir Vergisinde Yeni Bir Oto Kontrol*

Müessesesi Hayat Standardı Esası", İktisat ve Maliye

Cilt:xxix, Sayı:10, Ocak, 1983, s.403

II. HAYAT STANDARDI ESASININ KAPSAMI

A. Hayat Standardı Esasına Tabi Olanlar

Gelir Vergisi Kanununun mükerrer 116. maddesinin birinci fıkrasına göre tam mükellefiyete ve gerçek usülde gelir vergisine tabi olan ticari, zirai, ve mesleki kazanç sahiplerinin "hayat standardı esasına" tabi oldukları belirtilmiştir.

- i. Birinci sınıf tacirler (Bilanco esasına göre defter tutanlar)
- ii. İkinci sınıf tacirler (İşletme hesabı esasına göre defter tutanlar.)
- iii. Gerçek usülde vergilendirilen (İşletme hesabı ya da bilanço esasına göre defter tutan) çiftçiler
- iv. Gerçek usülde vergilendirilen serbest meslek erbabı

B. Hayat Standardı Esasına Tabi Olmayanlar

Yukarıda belirtilen kişiler dışında kalan kazanç ve irat sahipleri hayat standardı esasına tabi değildir. Hayat standardı esasına tabi olmayan mükellefleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- i. Ücretliler,
- ii. Gayrimenkul sermaye iradı sahipleri,

- iii. Menkul sermaye iradı sahipleri,
- iv. Götürü gider usülünde vergiye tabi çiftçiler,
- v. Götürü usülde vergiye tabi ticari ve mesleki kazanç sahipleri,
- vi. Sair kazanç ve irat elde edenler,
- vii. Hayat standardı esasına tabi olanlar arasında bulunan mükelleflerden işletmelerini kurumlar vergisi mükellefi olacak biçime dönüştüren (örneğin işletmelerini limited ya da anonim şirket durumuna getirenler (11) .

III. HAYAT STANDARDI GÖSTERGELERİ

G.V.K.'nun mükerrer 116. maddesinde hayat standardı esasına tabi olan mükellefler açısından belirlenmiş asgari gelir tutarlarına: ilave olarak aşağıdaki göstergelerin dikkate alınması gerekmektedir:

<u>Hayat Standardı Göstergeleri</u>	<u>İlave Edilecek Tutar</u>
-------------------------------------	-----------------------------

i.-Mükellefin kendisine, eşine, çocuklarına ve bakmakla yükümlü olduğu diğer kişilere ait özel binek otomobillerinin her biri için (işletmelerinde kayıtlı olanlar dahil);

(11) Şükrü Kızılot, Gelir Vergisinde Vergi Güvenlik Önlemleri, Vergi Yayınları, Ankara, 1983, s.666

<u>Hayat Standardı Göstergeleri</u>	<u>İlave Edilecek Tutar</u>
-------------------------------------	-----------------------------

-Silindir hacmi 1600 (dahil)cc'ye kadar olanlarda	120.000 Lira
---	--------------

-Silindir hacmi 1601(dahil)cc'den 1900 cc'ye kadar olanlarda	180.000 Lira
--	--------------

-Silindir hacmi 1901 (dahil) cc'-den fazla olanlarda	360.000 Lira
--	--------------

ii. Mükellefin kendisi,eşi,çocukları ve bakmakla yükümlü olduğu diğer kişiler tarafından bizzat kullanılan birden fazla binalardan (Bağımsız bölümler,katlar,sayfiye ve dinlenme evleri dahil);

-Mülkiyeti yukarıda sayılan kişilere ait olanların her biri için	Yıllık emsal kira bedelinin yarısı
--	------------------------------------

-Kiralanmış olanlardan (tatil amaçlı ile gidilen otel,motel ve benzeri dahil her biri için	120.000 Lira
--	--------------

iii. Mükellefin kendisine,eşine,

çocuklarına ve bakmakla yükümlü olduğu diğer kişilere ait (işletmeye kayıtlı olanlar dahil)her bir;

-Hava taşıtı,yat,kotra,sürat teknesi için	1.200.000 Lira .
---	------------------

-On beygir gücü üstünde motorlu diğer özel tekneler için	240.000 Lira
--	--------------

<u>Hayat Standardı Göstergeleri</u>	<u>İlave Edilecek Tutar</u>
iv. Özel hizmetlerde devamlı ve ücret karşılığında çalıştırılan; -Şöfor, mürebbiye, aşçı, hizmetçi, bahçıvan ve benzerlerinin her biri için	240.000 Lira
-Kaptan, pilot ve benzerlerinin her biri için	1.200.000 Lira
v. Yarış atı yetiştirenlerde her bir yarış atı için (taylar dahil)	240.000 Lira
vi. Turistik amaçlı yurt dışı seyahatlerde, seyahate katılan mükellefin kendisi, eşi, çocukları ve bakmakla yükümlü olduğu diğer kişilerden her birinin her seyahati için,	360.000 Lira

IV. HAYAT STANDARDI ESASININ NİTELİKLERİ

Maliye ve Gümrük Bakanlığı 2772 sayılı Kanunun yayımından sonra, 6 Şubat 1983 gün ve 17951 sayılı Resmi Gazete'de açıklanan 140 seri numaralı Gelir Vergisi Genel Tebliği ile hayat standardı esasına yönelik görüşlerini açıklamış ve uygulamaya yön vermiştir.

iki numaralı bendinde yer alan bizzat kullanılan birden fazla binalar ifadesinden;mükellefin kendisi,eşi,çocukları ve bakmakla yükümlü olduğu diğer kişilerin topluca veya münferiden kullandıkları bir bina dışındaki her bir binanın anlaşılması gerekir. Yani hayat standardı göstergesinin uygulanabilmesi için;mükellefin kendisi,eşi ,çocukları ve bakmakla mükellef olduğu diğer kişilerin binayı bizzat kullanmaları ve kullanılan binanın da birden fazla olması gerekmektedir.

Söz konusu binaların mülkiyetinin yukarıda sayılan kişilere ait olması durumunda,gösterge tutarı olarak;bu binaların yıllık emsal kira bedelinin yarısı dikkate alınacaktır.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 73. maddesine göre binaların yıllık emsal kira bedeli,yetkili özel mercilerce takdir edilmiş kirası,bu mevcut değilse V.U.K.'nun 268. maddesine göre belirlenen vergi değerinin %5'idir. V.U.K. nun 268.maddesinde ise vergi değerinin "rayiç bedel" olduğu belirtilerek,Emlâk Vergisi Kanunu'nun 29. maddesine yollamada bulunulmuştur.Buna göre vergi değeri,bina ve arazinin beyan tarihindeki normal alım-satım bedelidir. Emlâk vergisinin matrahı vergi değeri olduğundan vergi dairelerince emlâk vergisi tarhiyatına esas alınan mat-

rahlar vergi değeri olacaktır.

Diğer bir anlatımla,yıllık emsal kira bedeli,yetkili özel mercilerce takdir edilmiş kirası,bu mevcut değilse vergi dairelerince emlak vergisi tarhiyatına esas alınan matrahın %5'i olacaktır.

Örneğin vergi dairesince emlak vergisi tarhiyatına esas alınan vergi matrahı 10.000.000 Lira ve bina için yetkili özel mercilerce herhangi bir kira takdiri yapılmamış ise,söz konusu binanın yıllık emsal kira bedeli (10.000.000 x %5)=500.000 TL olacak ve bu miktarın yarısı olan 250.000 Lira beyana ilave edilecektir.

Birden fazla olan ve bizzat kullanılan binaların vergi değerlerinin farklı olması durumunda hangisinin uygulamaya esas alınacağı konusunda kanun maddesi ve tebliğde açık bir hüküm bulunmamakta ancak hayat standardı esası ile mükellefin harcama potansiyelinden hareket edildiği için vergi değeri yüksek olan binanın değerlemeye tabi tutulması, esasın getiriliş amacına daha uygun düşecektir⁽¹²⁾.

Hayat standardı göstergeleri tablosunun iki numaralı bendinin parantez içi hükmüne göre,kiralanmış binalar için saptanmış olan 120.000 TL'lik gösterge tutarı,tatil amacı ile gidilen otel,motel,tatil köyü ve benzeri yerler için bu yerde konaklanılan gün ile konaklayan kişi sayısına ve seyahatin birden fazla olup olmadığına bakılmaksızın bir defa uygulanacaktır.

---

(12) *Derdiyok, a.g.s., s.58*

Bu açıdan bizdeki uygulama şekli turistik amaçlı yurtdışı seyahati değerlendirmeye aldığı gibi, iç turizmde değerlemeye almış olması nedeniyle Fransız uygulama örneğinden farklı bir özellik taşımaktadır. Çünkü Fransa uygulamasında tatil süresince kiralanılan yerler gösterge elemanı olarak kabul edilmemekte, hatta bir ayı geçmeyen yararlanma durumu hiç dikkate alınmamaktadır⁽¹³⁾.

Binaların birden fazla mükellef tarafından kiralanmış olması durumunda ise her bir mükellef tarafından ayrı harcama yapılacağından, gösterge tutarının her bir mükellef için tam olarak gözönüne alınması gerekmektedir. Diğer taraftan, binaların yıl içinde belli bir süre ile kullanılmış olması durumunda da, bunlara ilişkin gösterge tutarları hayat standardı esaslı uygulamasında tam olarak gözönüne alınacaktır.

2. Motorlu Taşıtlarla İlgili Göstergeler

Hayat standardı göstergeleri tablosunun bir ve üç numaralı bentlerine göre; özel binek otomobiller ile hava ve deniz taşıtlarına ilişkin gösterge tutarlarının da mükelleflerin hayat standardı esasına göre gelirlerinin hesaplanmasında dikkate alınması gerekmektedir.

Taşıtın özel servete dahil olması veya ticari işletmeye kayıtlı bulunması bakımından fark yoktur. Hayat

---

(13) *Derdiyok, a.g.s., s.59*

standardı esasının uygulanması bakımından mülkiyetine sahip olunması yeterli bir neden olarak kabul edilmektedir. Ancak söz konusu taşıtların mülkiyetinin binalarda olduğu gibi mükellefin kendisine, eşine, çocuklarına ve bakmakla yükümlü olduğu diğer kişilere ait olması hükmü ile mükelleflerin muvazaalı işlemlere girerek vergiden kaçınmalarının önüne geçilmek istenmiştir.

Şahsi işletmelere kayıtlı söz konusu taşıtlara ilişkin gösterge tutarları mükelleflerin bu esasa göre gelirlerinin saptanmasında tam olarak dikkate alınacaktır. Ancak işletmeye aynı cinsten birden fazla taşıtın kayıtlı olması halinde ise, bir taşıta ilişkin gösterge tutarının gözönüne alınması gerekmektedir.

Adi ortaklıklar ile kollektif ve komandit şirket ortaklarının (komandit şirketlerde komandite ortakların) gelirlerinin tesbitinde, işletmeye kayıtlı taşıt sayısının ortak sayısından az olması durumunda birden fazla kişi tarafından kullanılan taşıtlara ilişkin harcamaların kişi sayısına göre artacağı göz önünde bulundurularak, her bir ortak için bir taşıta ilişkin gösterge tutarının tam olarak dikkate alınması gerekmektedir. Taşıtların sayısının ortak sayısından fazla olması durumunda ise, işletmeye kayıtlı taşıt sayısına bakılmaksızın, her bir ortak için bir taşıta ilişkin gösterge tutarının dikkate alınması gerekmektedir. Taşıtların iştirak veya müşterek mülkiyete konu olması durumunda da , taşıt sayısına bakılmaksızın, her bir hissedarın

gelirinin tesbitinde bir taşıta ilişkin gösterge tutarının tam olarak gözönünde bulundurulması gerekir.Şu kadar ki, taşıtların motor silindir hacimlerinin farklı olması halinde silindir hacmi küçük olan taşıta ilişkin gösterge tutarı dikkate alınacaktır.

Hayat standardı esasını düzenleyen maddede,söz konusu taşıtların hesap dönemi içinde iktisap edilmesi veya elden çıkartılması durumunda bunlara ilişkin gösterge tutarlarının kıst olarak uygulanacağına dair bir hüküm yer almadığından,bu gibi durumlarda gösterge tutarlarının tam olarak dikkate alınması gerekmektedir.

3. Turistik Amaçlı Yurt Dışı Seyehatlerle İlgili Göstergeler

Hayat standardı esasına tabi bulunan mükelleflerin; kendisi,eşi,çocukları ve bakmakla yükümlü olduğu diğer kişilerden herbirinin,turistik amaçlı yurt dışı seyahatlerinden,her bir seyahati için gösterge tutarının ayrı ayrı dikkate alınması gerekmektedir.

Diğer taraftan mükelleflerin ticari seyahat dövizini ile yaptıkları ya da konferans ve mesleki toplantılara katılmak üzere,giderleri bağlı olduğu kurumlarca veya toplantıyı tertip eden kuruluşça karşılanmak suretiyle yapacakları yurt dışı seyahatlerin hayat standardı esasını uygulamada dikkate alınmaması gerekir.Ancak,işle ilgili seyahatlerde mükelleflerin ayrıca turistik döviz almaları du-

rumunda ,bu seyahatlerin turistik seyahat olarak kabul edilmesi ve turistik seyahatler için belirlenen göstergeler tutarının mükellefin bu esasa göre gelirinin saptanmasında gözönüne alınması gerekmektedir.

4. Özel Hizmetlerde Çalıştırılan Kişilerle İlgili Göstergeler

Hayat standardı göstergeleri tablosunun dört numaralı bendinde belirtilen göstergelerin uygulanması,özel hizmetlerde çalıştırılan şöfor,mürebbiye,ahçı,hizmetçi,bahçıvan, dadı ,kaptan,pilot ve benzerlerinin,bu hizmetlerde devamlı ve ücret karşılığı çalıştırılması şartına bağlandığından,bunların belli bir dönemde hizmet vermesini kapsamayacak şekilde arizi olarak çalıştırılması halinde,bu göstergelerin hayat standardı esasına göre gelirin tesbitinde dikkate alınmaması gerekmektedir. . Örneğin büyük şehirlerde olduğu gibi,bir kimsenin haftada bir veya iki gün ev hizmetlerinde çalıştırılması bu bent kapsamında değerlendirilmeyecektir.

5. Yarış Atı İle İlgili Göstergeler

Hayat standardı göstergeleri tablosunun beş numaralı bendi yarış atı yetiştirenlerle ilgilidir.

Yarış atı deyiminden kanun koyucunun amacı,zirai faaliyetler veya mahalli nitelikteki gelenekleri sürdürmek amacıyla yetiştirilen veya yarıştıırılan atları değil ,

yurdumuzda hipodromlarda yarıştırmak amacıyla satılan arap yarış tayı olarak tarım işletmeleri gibi yerlerde yetiştirilen ve açık artırma ile satılan atları değerlendirme kapsamına almaktır.

Söz konusu bu atların satış değeri tay olarak 1 milyondan başlamakta bazı hallerde 500 milyona kadar yükselbilmektedir. Bu kadar yüksek değere sahip olan bu hayvanları özel merakını veya hobisini tatmin etmek amacıyla yetiştiren, satın alan kimseler toplumda belli bir gelir seviyesine sahip olan kimselerdir. Bu açıdan yarış atı yetiştirilmesi, mükellefler için gelir düzeylerinin tesbitinde kanun koyucu tarafından bir karine olarak kabul edilmiştir.

B. Hayat Standardı Esasına Göre Gelirin Tesbiti

Gelir vergisi mükelleflerinden gerçek usülde gelir vergisine tabi; birinci sınıf tüccarlar ile serbest meslek erbabı 800.000 Liraya, ikinci sınıf tüccarlar ile zirai kazanç sahipleri ise 450.000 Liraya, hayat standardı göstergelerine göre bulacakları miktarları ekleyerek, hayat standardı esasına göre gelirlerini tesbit edeceklerdir.

Mükelleflerin beyan ettikleri gelir hayat standardı esasına göre beyan edecekleri gelirden düşük olduğu takdirde, bu esasa göre saptanan gelirden Gelir Vergisi Kanunu'nun 31. maddesindeki indirimler yapıldıktan sonra

kalan miktar vergi tarhına esas alınacaktır.

Yukarıda yer alan açıklamadan da anlaşılacağı üzere, hayat standardı esasına göre mükelleflerin vergilemesi ancak beyan edilen gelir ile mükelleflerin sahip olduğu ya da yararlandığı hayat standartları arasında yapılan kıyaslama sonucu bir fark olması halinde mümkün olabilecektir. Aksi takdirde mükellefin beyanı, hayat standardı esasına göre saptanan tutardan daha yüksek yahut aralarında bir fark bulunmaması halinde, mükellefin beyanı üzerinden tarhiyat yapılarak, ayrıca hayat standardı esasına göre ek bir tarhiyata gerek duyulmayacaktır.

1. İndirimler

a. Özel İndirimler ve Sakatlık İndirimleri

Vergide ödeme gücünün ilk unsuru mükelleflerin kendilerini ve ailelerini geçindirebilecek gelirlerinin vergi dışı tutulmasıdır. En az geçim indiriminin anlamı, kişilerin belli fiziki ya da toplumsal değerlerin altında kalan gelirlerinin vergi dışı tutulması gerektiğidir. Diğer bir deyişle en az geçim indirimi mükelleflerin kendisi ve ailesini geçindirecek gelirin vergi dışı bırakılmasına yönelik vergi ödeme gücüne ulaşma araçlarından biri iken⁽¹⁴⁾

---

(14) Abdurrahman Akdoğan, Gelir Vergisi Açısından Vergi Ad-
letine Teknik Bir Yaklaşım, Ankara İktisadi ve Ticari
İlimler Akademisi Yayınları, No: 137, 1/9, Ankara, 1980
s. 82

3239 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle G.V.K.'nun 31. maddesinde yer alan en az geçim indirimi uygulamadan kaldırılmış ve 31. maddede yer alan indirimler özel ve sakatlık indirimi olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutulmuştur.

- Özel indirim : Gerçek ücretlerin vergilendirilmesinde günde (200) ayda (6000), yılda (72000) lira ayrıca indirilir.
- Sakatlık indirimi: Çalışma gücünün asgari %80'ini kaybetmiş bulunan hizmet erbabı birinci derecede sakat, asgari %60'ını kaybetmiş bulunan hizmet erbabı ikinci derecede sakat, asgari %40'ını kaybetmiş bulunan hizmet erbabı ise üçüncü derece sakat sayılır ve aşağıda belirtilen sakatlık indiriminden faydalanırlar.

Sakatlık indirimi aile reisi için tesbit edilen özel indirim tutarınının;

- Birinci derece sakatlar için sekiz katı,
- İkinci derece sakatlar için dört katı,
- Üçüncü derece sakatlar için iki katıdır.

Sakatlık derecelerine göre tesbit edilen indirimler özel indirim toplamına eklenerek hizmet erbabının ücretinden indirilir.

Buna göre mükellefler Gelir Vergisi Kanunu'nun 31. maddesi ile belirlenen özel ve sakatlık indirimlerini, vergiye tabi gelirlerinden düşebilirler. Söz konusu indirimler hem beyannamede gösterilen hem de hayat standardı esasına göre bulunan, vergiye tabi gelirden ayrı düşülebilecektir.

Mükelleflerin beyanlarında gösterilen hayat standardı esasına göre tesbit olunan, gelirlerinin karşılaştırılmasında da söz konusu indirimler düşüldükten sonra kalan vergiye tabi gelirlerinin esas alınması sureti ile yapılması gerekmektedir.

b. Sigorta, Bağ-Kur Primi, Bağış ve Yardımlar

Mükelleflerin yıllık beyanname ile bildirecekleri gelirlerinden ödenen şahıs sigorta primleri ile yapılan bağış ve yardımları belli ölçülerde indirebileceği Gelir Vergisi Kanunu'nun 89.uncu maddesiyle hüküm altına alınmıştır.

Söz konusu ödemelerin beyan edilen matrahtan indirilebilmesi için vergiye tabi bir gelirin bulunması gerekmektedir. Aksi halde yani zarar nedeniyle matrah teşekkül etmediği takdirde sigorta primi, bağış ve yardımların indirimi söz konusu değildir. Bu çeşit ödemeler gelirin harcanması ile ilgili bulunduğundan indirimin mümkün olabilmesi için gelir harcama imkanının doğmuş bulunması gerekmektedir⁽¹⁵⁾.

Ancak Bağ-Kur primlerinde daha değişik bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu primler gelirin safi tutarının tespiti ile ilgili bir gider olması nedeniyle zarar halinde de matrahtan indirilebilmektedir. Buna göre prim miktarı kadar artmış olan zarar miktarı ertesi yıla devredilecektir⁽¹⁶⁾.

(15) Yılmaz Özbalcı, Gelir Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları, İstanbul, 1983, s. 675

(16) Ali Uysal-Nurettin Eroğlu, Açıklamalı ve İçtihatlı Gelir Vergisi Rehberi, Ankara, 1983, s. 721

G.V.K.'nun 89.uncu maddesine göre Sigorta, Bağ-Kur primleri ile bağış ve yardımların gelir vergisi matrahından indirilmesi hususunda hayat standardı esasına ilişkin mükerrer 116 madde ile bazı kısıtlamalar getirilmiştir. Buna göre,söz konusu indirimlerin uygulanabilmesi hayat standardı esasına göre tesbit edilecek geliri aşan kısım için gerekli olacaktır. Diğer bir anlatımla mükelleflerin,sigorta ve Bağ-Kur primleri ile bağış ve yardımları gelirlerinden indirebilmeleri için hayat standardı esasına göre tesbit edilecek geliri aşan bir gelir bildiriminde bulunmaları gerekli olmakla beraber,söz konusu indirimler hayat standardı esasına göre beyanı gereken geliri aşan bir kısım ile sınırlandırılmıştır.

Ödenen sigorta primleri ile yapılan bağış ve yardımların ödendiği yıla ait gelirden indirilmesi mümkün olduğundan,beyan ettikleri gelirden öncelikle bu tür ödemelerini indirmeleri ve kalan miktar üzerinden de geçmiş yıl zararlarının mahsup edilmesi gerekmektedir.

i.Sigorta Primi : G.V.K.'nun 89. maddesi hükmü gereğince,mükelleflerce beyan edilen gelirin %5'ini ve her bir kişi için asgari ücretin yıllık tutarını aşmamak şartıyla mükellefin şahsına,eşine ve küçük çocuklarına ait hayat,ölüm,kaza,hastalık,sakatlık,analık,doğum ve tahsil gibi şahıs sigortalarının primleri beyanname ile bildirilecek gelirlerinden indirilebilecektir.

Ancak bu indirimin gerçekleşebilmesi için sigor-

tanın Türkiye'de kain ve merkezi Türkiye'de bulunan bir sigorta şirketi nezdinde akdedilmiş ve gelirin elde edildiği yılda ödenmiş olmak, beyannameye alınmış ücretler varsa bunların safi miktarlarının hesaplanması sırasında ayrıca indirilmemiş bulunmak şartıyla, eşlerin ve çocukların kendi gelirleri için ayrı beyanname vermeleri halinde bunlara ait sigorta primleri aile reisi gelirinden indirilmez. Ayrıca dar mükellefiyete tabi olanlar sigorta primi indimi yapmazlar.

ii. Bağ-Kur Primleri: 1479 sayılı Esnaf ve Sanat-kârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu (Bağ-Kur) Kanunu'nun 49. maddesi, sigortalılarca ödenen giriş keseneği ve sigorta primlerinin vergi uygulamasında gider olarak yazılabileceğini hükme bağlamıştır. Hal böyle olmakla birlikte, bu tür bir uygulama özellikle ortaklıklarda her bir ortağın ortaklıktaki kâr paylarının her zaman eşit olamayacağı, bunun yanısıra ödenecek giriş keseneği ve primlerin seçilen aylık gelir basamağına göre değişebilmesi açısından, sakıncalar yaratabilecek niteliktedir.

Bu nedenle Bağ-Kur giriş keseneği ve primlerinin, gelirin elde edildiği yılda ödenmiş olması kaydıyla defterlere gider olarak yazılmayıp, o yıla ait ticari kazanç nedeniyle verilecek beyannameye gösterilen gelirden indirilmesi uygun olacaktır.

iii. Bağış ve Yardımlar : G.V.K.'nun 89/2 maddesinde düzenlenen bağış ve yardımların, vergiye tabi gelirden indi-

rilebilmesi aşaşıdaki şartların gerçekleşmesine bağlıdır.

- Bağış ve yardımın belli yerlere yapılması;
- Genel bütçeye dahil dairelere,
- Katma bütçeli idarelere,
- İl Özel idarelerine,
- Belediyelere,
- Köylere,
- Kamu menfaatlerine yararlı derneklere,
- Medeni kanuna göre kurulan vakıflara,

- Yapılan bağış ve yardımın vergi matrahını azaltan bir gider kalemi olması nedeniyle bir belge yani makbuz karşılığında yapılmış olması,

- Bağış ve yardımın gider kabul edilecek kısmının o yıla ait olarak beyan edilen gelirin yüzde beşini aşmaması

- Genel bütçeye dahil dairelere;katma bütçeli idarelere,il özel idarelerine,belediyeler veya köylere bağışlanan okul,cami,kreş ve spor tesisleri ile 50 yatak (kalkınmada öncelikli yörelerde 35 yatak) kapasitesinden az olmamak üzere,yurt,huzurevi ve sağlık tesislerinin inşasına veya bu tesislerin inşası için bu kuruluşlara yapılması,

- Mevcut tesislerin,faaliyetlerini devam ettirebilmelerine yönelik olması,

- Bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde bulunan kamu kurum ve kuruluşlarına yapılması gerekir.

Bağış ve yardımın nakden yapılmaması halinde,yani aynı olarak yapılması durumunda;bağışlanan veya yardımın ko-

nusunu teşkil eden mal veya hakkın mevcutsa mukayyet değeri, bu değer mevcut değilse V.U.K. hükümleri uyarınca Takdir Komisyonunca tespit edilecek değer esas alınır.

2. Zararlar

Gelir vergisi sisteminde "gelir" kavramının genişliğinin bir sonucu olarak mükellef, Gelir Vergisi Kanunu'nun 88. maddesine göre gelirin (aile reisi beyanlarında eş ve çocukların geliri dahil) yıllık beyannameye toplanmasında gelir kaynaklarının bir kısmından hasıl olan zararları diğer kaynakların kazanç ve iratlarına mahsup edebilecek, bu mahsup neticesinde kapatılamayan zarar bakiyesi ise, daha sonra gelen yılların gelirinden indirilebilecektir. Ancak, arka arkaya beş yıl içinde mahsup edilemeyen zarar bakiyesi sonraki yıllara devredilememektedir.

Hayat standardı esası da gelirin toplanmasında gelir kaynaklarının bir kısmından doğan zararların diğer gelir unsurlarından mahsubunu engellemediği gibi, geçmiş yıl zararların mahsubu imkanını da ortadan kaldırmamaktadır.

Ancak Gelir Vergisi Kanunu'nun 88. maddesine göre, geçmiş beş yıla ait zararların mahsubu, mükelleflerin hayat standardı esasına göre tesbit edilen gelirden daha yüksek bir gelir beyan etmeleri halinde mümkün bulunmaktadır. Diğer bir anlatımla yapılacak zarar mahsubu, beyan edilen gelirin hayat standardı esasına göre bulunan geliri aşan kısmına inhisar edecektir.

Yukarıda da belirtildiği gibi hayat standardı esas-
sı zarar beyan edilmesi halini ortadan kaldırmamasına rağmen, bu esasın mükellefleri asgari bir beyana zorlaması nedeniyle zarar beyanı kabul edilmeyecek ve hayat standardı esasına göre hesaplanan gelir üzerinden tarhiyat yapılacaktır. Ancak beyan edilen zarar, ileriki yıllarda, hayat standardı esasına göre bulunacak tutarı aşan gelir beyan edildiğinde bu tutardan mahsup edilecektir.

Hayat standardı esası bir anlamda ticari, zirai, mesleki faaliyette bulunmanın patent vergisi olmasının yanı sıra özelliği, faaliyete değil, fakat mükellefe bağlı olarak hesaplanması ve tutarının da mükellefin yaşam seviyesine göre değişmesidir⁽¹⁷⁾.

Kanun koyucu böyle bir uygulamaya giderken söz konusu kişilerin devamlı zarar eden bir işte çalışmayacağını, zarar etmesi halinde işini değiştireceğini varsaymış, bir ya da bir kaç yıl zarar ettiği halde daha sonraki yıllarda işlerini geliştiren, hayat standardı esasına göre saptanan miktarın üzerinde kâra geçenlerin, aynı döneme ait diğer gelir kaynaklarından doğan ve önceki dönemlerden devreden zararlarını kısmen de olsa indirmelerine imkan vermiştir⁽¹⁸⁾.

---

(17) Özbalcı, a.g.e., s.35

(18) Necati Durmuş, Gelir Vergisinde Hayat Standardı Esası ve Diğer Oto Kontrol Müesseseleri, Ankara, 1983, s.35

Kurumlar için hayat standardı esası uygulamasının sözkonusu olmaması nedeniyle bu esas kurumlaşmayı teşvik edecek ve hızlandıracak nitelikte bulunmaktadır.

Uygulamayı bir örnekle açıklığa kavuşturmak yararlı olacaktır;

Adi ortaklık şeklinde çalışan bir ticari işletmenin iki ortağı bulunmaktadır.

Ortak A. evli ve üç çocukludur.

Ortak B. bekardır, ancak yanında bakmakla yükümlü olduğu bir kişi bulunmaktadır.

Adi ortaklıkta bilanço esasına göre defter tutulmakta olup, bilançoya kayıtlı 1800 cc'lik bir otomobil vardır. Ortaklardan her biri 1986 yılında tamamı ortaklık kazancından oluşan 4.000.000 TL. gelir beyan etmişlerdir:

Ortaklarla ilgili diğer hususlar şöyledir:

Ortak A'ya ilişkin bilgiler

- Ödenen Bağ-Kur primi	30.000,-
- Ödenen Bağış ve Yardımlar	100.000,-
- Geçmiş Yıl Zararları	300.000,-

- İkamet ettikleri daire dışında vergi değeri 10.000.000 Lira olan bir yazlık evi bulunmaktadır.

- Bir yatı vardır ve özel hizmetler için yanında sürekli olarak bir kaptanla hizmetçi çalıştırmaktadır.

- Mükellef yaz tatilini Bodrum'da bir motelde geçirmiştir.

- Eşine ait özel otomobilin silindir hacmi 2500 cc'dir

Ortak B'ye ilişkin bilgiler

- Ödenen Bağ-Kur primi 30.000,-

- Geçmiş Yıl Zararları 300.000,-

- Bakmakla yükümlü olduğu şahsa ait silindir hacmi 1600 cc olan bir özel otomobil vardır.

- Mükellef B üç defa, bakmakla yükümlü olduğu şahıs bir defa turistik amaçlı yurt dışı seyahat yapmışlardır.

- İkamet ettikleri kendisine ait daire yanında vergi değeri 6.000.000,- TL olan bir yazlık evi bulunmaktadır.

Ortak "A"'nın durumu incelendiğinde

- Asgari gelir tutarı 800.000,-

- Otomobiller için gösterge tutarı 540.000,-

- Bilançoya kayıtlı 1800 cc'lik otomobil için .....

- 180.000,-

- Eşine ait 2500 cc'lik otomobil için 360.000,-

- İkinci ev için gösterge tutarı

$(10.000.000 \times 5/2) = 250.000,-$ 250.000,-

- Kiralanan motel için gösterge

tutarı 120.000,-

- Yat için gösterge tutarı 1.200.000,-
- Hizmetçi için gösterge tutarı 240.000,-
- Kaptan için gösterge tutar 1.200,000,-

HAYAT STANDARDI ESASINA GÖRE

BULUNAN GELİR TOPLAMI 4.350.000,-

BEYAN EDİLEN GELİR 4.000.000,-

ZARAR MAHSUBU ve PRİME ESAS

TUTAR ....

Bu mükellef adına hayat standardı esasına göre bulunan 4.350.000,- TL. üzerinden doğrudan gelir vergisi tarhiyatı yapılacaktır. Mükellefin geçmiş yıl zararları tutarı 300.000,- TL. ile ödenen Bağ-Kur primi,bağış ve yardımları tutarı toplamı olan (100.000,- + 30.000)= 130.000 TL'nin 1986 yılı beyanından indirilebilmesi mümkün olmayacaktır.

Ortak B'nin durumu incelendiğinde ise;

- Asgari gelir tutarı 800.000,-

- Otomobiller için gösterge

tutarı 300.000,-

- Bilançoya kayıtlı 1800 cc.

lik otomobil için ... 180.000,-

- Bakmakla yükümlü olduğu

şahsa ait 1600 cc.lik otomobil

için 120.000.

- İkinci ev için gösterge tutarı 150.000,-
6.000.000,-x%5/2)= 150.000,-
- Turistik amaçlı yurt dışı se-
yehat için gösterge tutarı
(360.000,- x 4) 1.440.000,-

HAYAT STANDARDI ESASINA GÖRE

BULUNAN GELİR TOPLAMI 2.690.000,-
BEYAN EDİLEN GELİR 4.000.000,-
ZARAR MAHSUBU ve PRİME
ESAS TUTAR ... 1.310.000,-
Mahsup edilecek zarar ve in-
dirimler toplamı ... 330.000,-

- Geçmiş yıl zararları 300.000,-
- Bağ-Kur Primi 30.000,-

FARK 980.000,- TL.

Görüldüğü üzere mükellefin beyanı hayat standardı esasına göre bulunan gelirden 1.310.000,-TL. daha fazla olduğundan,vergi matrahının hesaplanmasında,mükellefin beyanından 330.000,- TL. geçmiş yıl zararları ve Bağ-Kur primlerinin tamamı indirilebilecektir. Dolayısı ile mükellefin adına (4.000.000 - 330.000)= 3.670.000,- Tl. üzerinden gelir vergisi tarhiyatı yapılacaktır.

C. Hesap Dönemi İçinde İşe Başlayan veya Bırakan Mükellefler Bakımından Hayat Standardı Esasının Uygulanması :

Hayat standardı esasına tabi ticari, zirai ve mesleki kazanç sahibi gerçek usülde vergilendirilen gelir vergisi mükelleflerinden yıl içinde işe başlayan veya işi bırakanların, hayat standardı esasına göre gelirlerinin tesbitinde faaliyette bulunulan süreler gözönünde tutulacaktır.

Bu nedenle, hayat standardı esasına göre beyan edilmesi gereken kıst döneme ilişkin gelir, bu esasa göre yıllık olarak hesaplanacak gelirin 12'ye bölünmesi sonucu bulunacak miktarın, faaliyette bulunulan ay sayısı ile çarpılması suretiyle tesbit edilecektir. Bu tesbit sırasında ay kesirleri dikkate alınmayacaktır.

Örneğin; 11.1.1986 - 27.11.1986 tarihleri arasında faaliyette bulunan bir serbest meslek erbabınının 1600 cc.-lik bir arabası vardır, ikamet ettiği evin dışında vergi değeri 8.000.000,- TL. olan bir yazlık evi bulunmaktadır. Ayrıca turistik amaçlı yurt dışı seyahat yapmıştır.

Bu bilgiler çerçevesinde mükellefin hayat standardı esasına göre beyan etmesi gereken gelir aşağıdaki şekilde hesaplanacaktır.

- Asgari gelir tutarı	800.000,-
- 1600 cc.lik otomobil için gösterge tutarı	120.000,-

- İkinci ev için gösterge tutarı(8.000.000,-x%5/2)	200.000,-
- Turistik amaçlı yurt dışı seyehat için gösterge tutarı	360.000,-
<hr/>	
T O P L A M	1.480.000,-

Mükellef yıl içinde dokuz ay faaliyet göstermiştir. Bu durumda mükellefin hayat standardı esasına göre bulunan geliri $(1.480.000,- \times 9/12) = 1.109.999,-$ TL. olacaktır. Mükellef 1986 yılına ilişkin olarak zarar ya da 1.109.999,- TL.dan daha düşük bir gelir beyan ederse, vergi dairesi doğrudan 1.109.999,-TL. üzerinden tarhiyat yapacaktır.

D.Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarma İşleri ile Uğraşan Mükellefler Bakımından Hayat Standardı Esasının Uygulanması

İnşaat ve onarma işlerinde elde edilen kazançlarla ilgili düzenlemelere Gelir Vergisi Kanunu'nun ticari kazançlar bölümünde yer verilmiştir.(G.V.K.Md.42-44) Fakat gerek kamu kuruluşlarının gerekse özel kuruluşların taahhüt ya da özel sözleşmelerle başkalarına yaptırdıkları bir kısım inşaat ve onarma işleri vardır ki neticelerinin bir takvim yılında alınması mümkün değildir.İşin tamamlanabilmesi için birden fazla takvim yılınının geçmesi gerekmektedir. Bilindiği gibi bir yıldan fazla süren inşaat ve

onarma işlerinde kesin kâr veya zarar ancak işin bitiminde belirlenebilmektedir. İnşaat ve onarma işlerinin taşıdığı bu özellikleri nedeniyle Gelir Vergisi Kanunu'nda genel hükümler dışında özel bir vergileme rejimi kabul edilmiştir⁽¹⁹⁾. Ancak bu uygulama ile gelir ve giderin yıllık olması ilkesinden sapılmıştır⁽²⁰⁾.

Söz konusu özel vergileme rejimi sadece bir takvim yılından fazla süren inşaat ve onarma işleri için kabul edilmiştir. Yıllara yaygın olmayıp başladığı takvim yılında biten inşaat ve onarma işlerinde elde edilen kazançların vergilendirilmesinde ise bir farklılık yoktur. Yani genel hükümler çerçevesinde vergilendirilirler.

İnşaat ve onarma işinin, özel vergileme rejimine tabi tutulabilmesi için;

- Faaliyetin konusu inşaat ve onarma işi olması,
- İnşaat ve onarma işinin taahhüde bağlı olarak yapılması,
- İnşaat ve onarma işinin yıllara yaygın olması gerekir.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 42. maddesinde, "Birden fazla takvim yılına sirayet eden inşaat ve onarma işleri"

---

(19) Şükrü Kızılot, İnşaat Muhasebesi Vergilendirilmesi ve Ölçümler, Ankara, 1978, s.45

(20) Nevzat Saygılıoğlu, - Hüsamettin Biçer, İşletmelerde Vergi ve Muhasebe, Vergi Yayınları, Ankara 1982, s.307.

kavramı kullanılmasına rağmen, bu kavramın neyi ifade ettiği açıklanmamıştır. Bu açıdan söz konusu kavramın açıklanmasında fayda vardır.

Söz konusu ifade, genel anlamı ile inşaat malzeme ve işçilik kullanmak suretiyle, meydana gelen bir gayrimenkulun yapı kısmına ait faaliyetlerin tümünü kapsar⁽²¹⁾. Bir gayrimenkulun iskeleti dışında harap olan kısımlarının yeniden yapılmasına ilişkin büyük ölçüdeki tamir ve yenilemelerde onarım kavramı ile ifade edilmektedir.

Yıllara yaygın inşaat ve onarma işlerinde işin bitim tarihide dikkat edilmesi gereken önemli bir husustur. Bu konuda Gelir Vergisi Kanunu'nun 44. maddesinde bir düzenleme yapılmıştır. Anılan maddenin birinci fıkrası hükmüne göre inşaat ve onarma işlerinde:

- Geçici ve kesin kabule tabi olan işlerde geçici kabulun yapıldığı,

- Geçici ve kesin kabul usulüne tabi olmayan işlerde işin tamamlandığı yıl, işin bitim tarihi olarak kabul edilir.

Genellikle kamu kuruluşlarına karşı üstlenilen işlerin yıllara yaygın olup olmadığı ve bitim tarihinin saptanması güç olmasına karşın özel kuruluşlara karşın sözleşme ile üstlenilen inşaat ve onarma işlerinde ise, yıllara yaygın olup-olmama ve işin bitimi, sözleşmede aksine bir

---

(21) Özbalcı, a.g.e., s.294

hüküm bulunsa bile, fiili duruma göre saptanır⁽²²⁾.

Hayat standardı esasını düzenleyen mükerrer 116.

madde maddenin beşinci fıkrasında birden fazla takvim yılına si-

yahşın yaygın olarak devam eden inşaat ve onarma işlerinde işin devam ettiği

yıllar ve bu yıllar için geçerli olan gösterge tutarları

bu işin gözetimine alınarak topluca uygulanır hükmü yer almaktadır. Bu

hüküm uyarınca yıllara yaygın inşaat ve onarma işi yapılması

durumunda hayat standardı esası da işin bittiği yılda, bir

defada fakat işin devam ettiği yıllar toplu olarak dikkate

alınmak suretiyle uygulanır.

Aynı zamanda söz konusu madde hükmü mükelleflerin

sadece yıllara yaygın inşaat ve onarma işleri ile uğraşma-

ları (işletmelerinin aktifinde kayıtlı gayrimenkul ve men-

kul kıymetlerden elde edilen iratları ile arizi kârların

ve beyan edilmesi dahil) veya bu işlerinin yanında hayat stan-

dardı esasını gerektirmeyen başkaca gelirlerinin

bulunması hallerinde de uygulanabilir.

Mükelleflerin yıllara yaygın inşaat ve onarma iş-

lerinin yanında başkaca gerçek usülde vergiye tabi ticari,

zirai ve mesleki kazançlarının mevcut olması halinde, bu mü-

hüküm mükellefler hakkında hayat standardı esasını yıllara yaygın in-

şaat işinin bitimine bakılmaksızın her yıl için uygulanacaktır.

Diğer yandan, mükellefin birden fazla yıllara yaygın

inşaat ve onarma işlerinin bulunması hali de söz konusu iş-

lerden herhangi birinin bitim tarihinden sonra verilecek

(22) Saygılıoğlu - Biçer, a.g.e., s.308

yıllık gelir vergisi beyannamesi üzerine, daha önce hayat standardı esası uygulanmamış olan yıllar için geçerli olan gösterge tutarları da dikkate alınarak hayat standardı esasına göre tarhiyat yapılabilecektir.

Şu kadar ki, hayat standardı esasının uygulanmadığı yıllar için beyan edilmiş gelirler, yıllara yaygın inşaat ve onarma işinin bitiminde geçmiş yıllar için topluca hesaplanacak olan hayat standardı esasına göre beyan edilecek gelirden indirilmesi gerekir.

Örneğin; birinci sınıf tacir olan bir müteahhit, 1986 yılında başladığı bir inşaat işini 1988 yılında tamamlamış ve geçici kabulünü yaptırmıştır. Müteahhitin 2400 cc. silindir hacimli bir otomobili, kendi kullandığı biri yazlık olmak üzere iki dairesi vardır. Dairelerin her birinin vergi değeri 10.000.000 TL.dir. Müteahhit 1986 yılının son ayında bir yat satın almış, 1987 yılının ilk ayında ise 2400 cc. silindir hacimli otomobilini elden çıkarmıştır.

Bu bilgiler çerçevesinde mükellefin hayat standardı esasına göre beyan etmesi gereken gelir aşağıdaki şekilde hesaplanacaktır.

1986 yılına ilişkin,	
- Asgari gelir tutarı	800.000,-
- Otomobil için gösterge tutarı	360.000,-
-İkinci ev için gösterge tutarı	
(10.000.000,-x%5/2)	250.000,-
- Yat için gösterge tutarı	1.200.000,-
	<hr/>
T O P L A M	2.610.000,-

1987 yılına ilişkin,

- Asgari gelir tutarı	800.000,-
- Otomobil için gösterge tutarı	360.000,-
- İkinci ev için gösterge tutarı	250.000,-
- Yat için gösterge tutarı	1.200.000,-

T O P L A M	2.610.000,-

1988 yılına ilişkin,

- Asgari gelir tutarı	800.000,-
- İkinci ev için gösterge tutarı	250.000,-
- Yat için gösterge tutarı	1.200.000,-

T O P L A M	2.250.000,-

İnşaat üç yıl devam ettiğinden mükellefin 1986, 1987,1988 yıllarına ilişkin gösterge tutarları toplamı olan (2.610.000+2.610.000+2.250.000) = 7.470.000,- TL. hayat standardı uygulamasına esas alınacaktır. Mükellefin beyanı bu tutardan az olursa bu tutar üzerinden,fazla olursa mükellefin beyanı üzerinden vergi tarholunacaktır.

E. Aile Bireylerinin Durumu

- Eş ve Çocuk

Gelir Vergisi Kanunu'muzda herhangi bir tanım verilmemiş olmakla birlikte,Türk Medeni Kanunu hükümleri uyarınca eş deyimi aralarında evlilik bağı bulunan karı ve kocadan herbirini ifade etmektedir.

Çocuk deyimi ise,G.V.K.'nun 93. maddesinde tanımlan-

mıştır. Bu maddeye göre mükellefle birlikte oturan veya mükellef tarafından bakılan (nafaka verilmek suretiyle bakılanlar dahil) 18 yaşını doldurmamış evlatlar "çocuk" sayılır.

- Mükellefin Bakmakla Yükümlü Olduğu Diğer Kişiler Hayat standardı göstergeleri olarak belirtilen unsurlara sahip olmanın çerçevesi mükelleflerin eş ve çocuklarının yanında bakmakla yükümlü oldukları diğer kişileri de kapsayacak genişlikte tutulmuştur. Bu şekilde gösterge unsurlarının muvazaalı yollarla mükellefin yakınlarına kaydırılması ve müessesenin işlerliğinin yozlaştırılması önlenmek istenmiştir.

Mükellefin bakmakla yükümlü olduğu kişiler:

- Mükellefin eşi,
- Mükellefle birlikte oturan ya da mükellef tarafından bakılan (Nafaka verilmek suretiyle bakılanlar dahil) 18 yaşını doldurmamış evlatlar,
- Yaş haddine bakılmaksızın resmi bir hastanenin raporu ile daimi sakat olduğu belgelenen muhtaç evlatlar,
- Medeni kanunun ilgili hükümleri uyarınca mükellefin gerektiğinde bakmakla yükümlü olduğu diğer kişiler,
- Mahkeme kararıyla nafaka bağlanan usül, füruğ ile erkek ve kız kardeşlerdir.

Ancak, vergi idaresince kabul edilen görüşe göre, bakmakla yükümlü olunan kişiler ifadesinden aralarında akrabalık ilişkisi olup olmadığı dikkate alınmaksızın mutad

geçim giderleri mükellefler tarafından karşılanan kişiler anlaşılacaktır⁽²³⁾.

F. Hayat Standardı Esasına Göre Yapılan Tarhiyatın Düzeltilmesi

Hayat standardı esasına göre saptanan tutarlardan daha düşük gelir beyan eden mükellefler adına, hayat standardı esasına göre bulunan vergiye tabi gelir üzerinden tarhiyat yapılacaktır. Ancak mükellefler kendilerine, eşlerine, çocuklarına ve bakmakla yükümlü olduğu diğer kimselere ait olup, toplama ve yapılması zorunlu olmayan vergiye tabi gelirleri olduğu ve bunları belgelendirdikleri takdirde hayat standardı esasına göre yapılan tarhiyat V.U.K.'nun düzeltme hükümleri çerçevesinde düzeltilir.

Hayat standardı esasına göre yapılan bir tarhiyatın düzeltilmesi için aşağıdaki hususlara uymak gerekmektedir.

- i. Vergiye tabi gelir bulunmalı,
- ii. Vergiye tabi gelirlerin yıllık beyannamede toplanması zorunlu olmamalı,
- iii. Gelirler belgelendirilmeli,
- iv. Tarhiyatta V.U.K.'nun düzeltme hükümleri çerçevesinde işlem yapılmalı.

Bu esasa göre yapılan tarhiyatın düzeltilebilmesi için gerekli şart, vergiye tabi gelirin bulunmasıdır. Diğer bir anlatımla, hayat standardı esasına göre hesaplanan tutar

---

(23) Durmuş, a.g.e., s.41

ile mükellefin beyanı arasındaki farkın kaynağı, yıllık beyannamede toplanması zorunlu olmayan vergiye tabi gelir ile açıklanmalıdır⁽²⁴⁾.

Yıllık beyannamede toplanması zorunlu olmayan vergiye tabi gelirler aşağıda belirtilmiştir. (G.V.K. md. 86 ve 93).

Aşağıdaki hallerde gelir toplanmaz ve yıllık beyanname verilmez (G.V.K. md.86).

Tam mükellefiyette vergiye tabi gelir sadece;

i. Ücretlerden (birden fazla işverenden ücret alan ve ücretlerinin yıllık gayri safi tutarları toplamı dokuz milyon lirayı aşan hizmet erbabının ücretleri hariç);

Kültür ve Turizm Bakanlığınca belirlenen tiyatrolarda, radyo ve televizyon yapımlarında çalışan bu tiyatro sanatçılarında, münhasıran bu işyerlerindeki çalışmalarını karşılığında ödenen ücretler ile sporculara ödenen transfer ücretleri ve tam mükellefiyete tabi kişilerin yanında çalışan gemi adamlarında, münhasıran uluslararası sularda geçen hizmetleri karşılığında ödenen ücretler, dokuz milyon liralık haddin hesabında dikkate alınmaz.

ii. Tamamı tevkif yolu ile vergilendirilmiş bulunan ve gayrisafi tutarları toplamı dokuz milyon lirayı aşmayan menkul ve gayrimenkul sermaye iratlarından,

---

(24) Şahin Uçar, "Hayat Standardına Göre Yapılan Tarhiyatın Düzeltilmesi", Vergi Dünyası, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, Sayı:26, Ekim, 1983, s.40

iii. Götürü usülde tesbit edilen ticari ve mesleki kazançlardan veya bu kazançlarla bir ve iki numaralı bentlerde sayılanlardan meydana gelmişse,

- Anonim ve Limited şirketlerden alınan kâr hisseleri ile komanditerlerin komandit şirketlerden aldıkları kâr hisseleri hariç olmak üzere ,eşlerin ve çocukların aşarında yazılı iratları hakkında aile reisi beyanına ilişkin hükümler uygulanmaz. (G.V.K.md.93).

i. Karı koca arasında mal ayrılığı usülünün bulunması halinde, karının evlenmeden evvel mevcut ya da evlilik esnasında miras veya vasiyet yoluyla iktisap ettiği mallardan dolayı sağladığı menkul ve gayrimenkul sermaye iratları (Evlenmeden evvel kocadan ya da kocasının yardımı ile başkasından iktisap edilen mal ve hakların iratları hariç);

ii. Çocukların üçüncü bir şahıstan miras veya vasiyet yoluyla iktisap ettikleri mallardan dolayı sağladıkları menkul ve gayrimenkul sermaye iratları;

iii. Karı ve çocukların 1.1.1947 tarihinden önce iktisap ettikleri mallardan dolayı sağladıkları menkul ve gayrimenkul sermaye iratları.

Düzeltilme nedeni olabilecek gelirler,

i. Mükelleflerin eş ya da çocuklarınının G.V.K.'nun 86 ve 93'üncü maddeleri kapsamına giren gelirleri ile,

ii. Mükelleflerin bakmakla yükümlü bulunduğu kişilerin vergiye tabi gelirleri ya da,

iii. Bunların emekli maaşı, devlet tahvili faizleri,

tefif kazançları istisnası gibi vergiden istisna gelirlerden oluşacaktır.

Mükelleflerin, eşi ya da çocuklarının gelirleri dolayısıyla aile reisi sıfatıyla beyanname vermeleri halinde ise, kendisinin yahut geliri dolayısıyla beyanda bulunduğu eş ya da çocuklarının G.V.K.'nın 86 ve 93'üncü maddeleri uyarınca aile reisi beyanına dahil edilmeyen gelirleri ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerin vergiye tabi gelirleri ile bunların vergiden istisna gelirlerinden oluşacaktır.

Yukarda sayılan gelirler dışında kalan,

- i. Milli Piyango, Spor Toto gibi şans oyunlarından sağlanan gelirler,
- ii. Servetten yapılan harcamalar,
- iii. Borçlanma yoluyla sağlanan paralar, hayat standardı esasına göre yapılacak tarhiyatın düzeltme nedeni olarak kabul edilmeyecek ve mükellefler bu tür nedenleri ileri sürerek tarhiyattan kurtulamıyacaklardır.

Mükelleflerin bu husustaki düzeltme istemleri aynı zamanda belgelendirilmeleri şartına da bağlanmıştır. Bu nedenle hayat standardı esasına göre tarhiyata konu olacak gelirlerin açıklamasına ilişkin belgelerin mükelleflerce beyanname ile birlikte verilmesi ve bu belgelerin vergi dairelerince kabul edilebilir nitelikte olması halinde, verilen bu belgeler tarhiyat sırasında da dikkate alınabilecektir. Ancak söz konusu belgelerin çeşitli nedenlerle vergi dairelerince kabul edilebilir nitelikte olmaması halinde tarhiyata

yapılacak itiraz verginin tahsilini durdurmaz.

Buna göre hayat standardı esasına göre yapılan tarhiyat V.U.K.'un düzeltme hükümleri çerçevesinde düzeltilir. Söz konusu düzeltme için,V.U.K.'undaki nedenler değil,hayat standardına ilişkin yukarıda açıklanan hususların varlığı aranacak ancak düzeltmede uyulması gereken diğer kurallar bakımından V.U.K. hükümleri dikkate alınacaktır⁽²⁵⁾.

Hayat standardı esasını düzenleyen mükerrer 116.ncı maddenin son fıkrası hükmüne göre gerek vergi incelemelerine gerekse G.V.K.'nun ortalama kâr haddi,asgari gayrisafi hasılat esası,asgari zirai kazanç esasına ilişkin hükümlerine göre tarhiyata konu olacak matrah farkları,inceleme sonucu veya anılan esaslara göre bulunan farkın,mükellefin beyanına eklenmesi suretiyle bulunacak tutardan,hayat standardı esasına göre tesbit edilen gelirin indirilmesi suretiyle hesaplanacaktır.

V. HAYAT STANDARDI ESASININ DİĞER VERGİ

GÜVENLİK ÖNLEMLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Vergi hukuku terminolojisine göre,vergi güvenliğini sağlamak üzere gelirle servet ve gider ilişkisinin kurulması mevcut belge düzeninin uygulanmadığı alanlarda gerçek gelire yaklaşabilmek için bazı yasal ölçülerin kullanılması amacıyla yaratılan önlemlere vergi güvenlik önlemleri adı ve-

---

(25) Uçar, a.g.m., s.43

rilmektedir. Başka bir deyişle vergi güvenliği deyimi, vergilerin kuruluşlarındaki amaca uygun olarak, eşitlik ve uygun verimi verecek, uygulanmalarını sağlayacak önlemlerin tümünü ifade eder⁽²⁶⁾.

Türk vergi sisteminde vergi güvenlik önlemleri, birden fazla vergi için geçerli olan genel vergi güvenlik önlemleri ve tek vergi için geçerli olan özel vergi güvenlik önlemleri olmak üzere iki gruba ayrılır.

i. Genel vergi güvenlik önlemleri,

- Vergilerin açıklanması,
- Yoklama,
- Vergi incelemesi,
- Arama,
- Bilgi toplama şeklinde

ii. Özel vergi güvenlik önlemleri ise

- Ortalama kâr haddi,
- Asgari gayrisafi hasılat esası,
- Asgari zirai kazanç esası,
- Hayat standardı esası şeklinde sınıflandırılabilir.

labilir.

Verginin fiskal fonksiyonu yanında ekonomik ve sosyal fonksiyonları da vardır. Verginin konusu bu fonksiyonlarını etkin bir şekilde gerçekleştirebilmesi beyan esasına dayanan çağdaş vergi sistemlerinde vergi matrahlarının mükellefler tarafından doğru beyan edilme-

---

(26) Durmuş, a.g.e., s.1

sine bağılıdır. Doğru beyan ise mükelleflerin vergilendirme bilincine ermeleri, vergilendirme alanında yeterli güvenliğin sağlanması⁽²⁷⁾ ve vergi güvenlik önlemlerinin birbirleri ile koordineli şekilde işletilmesiyle mümkündür.

Vergi güvenlik önlemlerinin alınmaması durumunda toplumun ekonomik, mali ve sosyal düzeni derin bir şekilde etkilenerek bozulacak, vergi dürüstlüğü azalacak, verginin verimi düşecek, vergi yükü belli sınıflara kayacak, vergi adaletsizliği ve vergiye karşı koyma tüm şiddetiyle ortaya çıkmış olacaktır⁽²⁸⁾.

A. Genel Vergi Güvenlik Önlemleri ve Hayat

Standardı Esası

1. Vergilerin Açıklanması

İsviçre, Amerika Birleşik Devletleri, Danimarka' da uygulanmakta olan bu yöntemin başarı şansı son derece şüphelidir⁽²⁹⁾. Türk vergi uygulamasında V.U.K.'nun 5'inci maddesinde vergi ilanı ve vergi levhası adı altında iki başlık

---

(27) Ünal Aydın, "Vergi Sistemimizin Çözüm Bekleyen Sorunları" Vergi Dünyası, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, Sayı:9, Mayıs, 1982, s.3

(28) Nezihe Sönmez, Vergi Hukuku I Gelir ve Kurumlar Vergileri, Ege Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi Yayın No.64/56, İzmir, 1976, s.224

(29) Salih Turhan, Genel Vergi Teorisi, İstanbul Üniversitesi, Yayın No:2149, 374/55, İstanbul, 1976, s.99

halinde düzenlenmiştir. Mükelleflerce ödenen vergilerin açıklanması mahremiyet hükmünün bir istisnası olup, açıklamanın, vergi güvenliği yönünden arz ettiği önem mahremiyetten daha üstün tutulmuştur⁽³⁰⁾. Bu uygulamanın vergi güvenliğini sağlamak amacı güttüğü belirtilebilir⁽³¹⁾. Nitekim kamuoyuna açıklanacak olan vergilerin faaliyet durumlarına göre çok düşük görülmesi, mükellefleri psikolojik baskı ile daha doğru beyanda bulunmaya yöneltebilir. Diğer taraftan açıklanan vergiler dolayısıyla, mükelleflerin iş durumlarını bilen kişilerce vergi gizlenmesi hakkında ihbarda bulunulması imkanları artar. Bu açıdan sürdürdüğü yaşam düzeyi beyan ettiği gelirin sağlayabileceğinin çok üstünde olan mükelleflerin ihbardan doğabilecek sonuçlardan çekinerek, hayat standardı bildiriminde beyandan kaçınmadıkları (otomobil, bina) dışındaki göstergeleri de daha doğru beyanda bulunmaları için bir çeşit baskı yaratılmış olur.

2. Yoklama

Yoklama, mükellefleri ve mükellefiyete ilişkin maddi olayları, kayıtları, konuları araştırmaya ve saptamaya yönelik bir işlemdir. Çeşitli durumlarda mükellefler bilgisizlik ya da vergi kaçırmak amacıyla kendilerine mükellefiyet yükleyecek bazı olayları bildirmemek veya eksik bil-

---

(30) Özbalcı, a.g.e., s.8

(31) H.Fevzi Karagözoğlu, Vergi Usul Kanunu ve Uygulaması,

2.Cilt, Vergi Hukuku Yayınları, s.34

dirmek yoluna gitmektedirler⁽³²⁾.

Bu durumu önlemek için vergi idaresi mükellefiyetle ilgili olayları bizzat kendi saptamaktadır. Bu açıdan yoklamadan elde edilen bilgilerle hem istihbarat arşivinin gereksinim duyduğu dökümanlar sistemli bir şekilde toplanabilir, hem de etkin bir yoklama uygulaması hayat standardı göstergelerinin mükelleflerce gerçeğe daha yakın bir şekilde beyan edilmesi sonucunu doğurur. Bilgi işlem ve denetim merkezlerine yoklama neticesinde verilen bilgiler burada mükelleflerin verdikleri hayat standardı bildirimini ile karşılaştırılarak daha kısa zamanda etkin bir denetim sağlanmış olur. Bu durum bir anlamda denetim birimlerinin arasında koordinasyon sağlanmasına iyi bir örnek teşkil edebilir.

3. Vergi İncelemesi

Bilindiği gibi vergi incelemesi, vergi inceleme elemanları aracılığı ile, ödenmesi gereken vergilerin doğruluğunu araştırmak, tesbit etmek ve sağlamaktır. İnceleme elemanları inceleme anında mükellefçe tutulan defter, kayıt ve hesapları değerlendirerek bir takım ölçümlere gidebilir, beyannamede gösterilmesi gereken unsurları araştırabilir⁽³³⁾. Günümüzde vergi incelemesi tanımı vergi idare-

---

(32) Kırbaş , a.g.e., s.140.

(33) Abdurrahman Akdoğan, Vergi İncelemesi, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Maliye ve Vergi Hukuku Enstitüsü Yayınları No:127/8, Ankara, 1979, s.66.

sinin ödevlilerle olabildiğince sıkı ve sürekli bir ilişki içinde bulunması, vergilemede ödevlilere yardım edilmesi, eğitilerek yetiştirilmesi ve neticede vergi sisteminin güvenliğinin sağlanması amacını da kapsamaktadır. İncelemelerin hangi sektörlerde ya da hangi boyutlardaki firmalarda hangi mesleki teknikler kullanılarak gerçekleştirileceği olgusu, yıllık konjüktür hareketleri ile o ülkeye has ağırlıklı vergi kaçırma çeşitleri gibi objektif verilere yer vermek suretiyle yıllık inceleme plan ve programlarıyla inceleme kılavuzlarında belli edilir⁽³⁴⁾.

Yapılan vergi incelemeleri gelirin hangi alanlara harcandığı, ne yollarla vergi kaçırıldığı, bu vergi kaybını önlemek için hayat standardındaki göstergelerin nasıl uygulanması gerektiği hakkında aydınlatıcı bilgi verebilir. Buna ek olarak vergi inceleme oranı artırıldığı ölçüde hayat standardı esasının etkinliği artarak mükelleflerin daha doğru beyanda bulunmalarına neden olur. Bu niteliği ile de vergi güvenlik önlemi olarak görevini yerine getirmiş olur. Ancak özellikle ülkemizde bir yandan denetim elemanı yetersizliği, diğer yandan da beyannameli mükellef sayısının hızla artması, vergi incelemesinin yaygın bir alanda etkinliğini oldukça azaltmaktadır. Vergi incelemesi yoluyla yapılan denetim şeklinin azlığı ve yetersizliği nedeniyle alınan ön-

---

(34) Cemal Türkoğlu, "İç Gelirler İdaresi Yasa Tasarısı Vergi İncelemelerine Neler Getiriyor", Vergi Dünyası, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, Sayı:17, Ocak 1983, s.4.

lemelerden biri olan hayat standardı esaslı, mükelleflerin gerçek gelirlerine vergi incelemeleri dışında da yaklaşılabilmesine imkan sağlamaktadır.

4. Arama

İhbar veya yapılan incelemeler dolayısıyla, bir mükellefin vergi kaçırdığını gösteren kanıtlar bulunması durumunda bu mükellef veya kaçakçılıkla ilgili görülen diğer kişilerin işyerlerinde, evlerinde veya üzerlerinde araştırma yapılmasına arama denir.

Arama, idarenin bilgi edinmesi yollarından biridir. Bu açıdan arama sonuçları ile hayat standardı bildirimindeki bilgiler karşılaştırılarak, doğru bildirimde bulunup bulunmadığı tesbit edilebilir.

5. Bilgi Toplama

Vergi idaresi vergi alacağını sağlıklı bir biçimde tahsil edebilmek amacıyla, kamu idare ve kurumlarından mükelleflerden ya da mükelleflerle işlemlerde bulunan gerçek ve tüzel kişilerden bilgi ister⁽³⁵⁾. Bilgi istemeye yetkili olanların bilgi vermeye zorunlu kişilerden belirsiz zamanda isteyecekleri bilgilerin dışında, devamlı veya gerektiğinde kendiliğinden bilgi vermek zorunda olanlar da vardır⁽³⁶⁾. Vergi kaybının önüne geçebilmek ve vergi idare-

(35) Kırbaş, a.g.e., s.145

(36) Şerif Ercan, "Vergilendirmede Bilgi Toplama", Maliye Dergisi, Sayı:54, Kasım-Aralık 1981, s.81

sinin yeterince bilgi edinmesini sağlamak amacıyla istihbarat arşivleri kurulması vergi denetiminin anlamını daha da pekiştirecektir. Bu açıdan istihbarat arşivlerindeki bilgiler ile hayat standardı bildiriminde yer alan bilgiler karşılaştırılacak sistemin daha iyi çalışması yada işlemesi sağlanabilir. Ayrıca verilen bildirimdeki bilgilerle, vergi denetiminden elde edilen bilgilerin istihbarat arşivlerine gönderilmesi suretiyle değişen şartlara göre mükelleflerin durumları hakkında vergi idaresi daha iyi bilgi edinebilir.

İstihbarat arşivlerinin kendilerinden beklenen görevi tam anlamıyla yerine getirebilmesi bölgesel ve merkezi bilgi işlem örgütleriyle mümkün olabilir. Çünkü elde edilen bilgilerle zaman içinde mükellefin değişen servet durumu yakından izlenebilecek vergisi verilmeyen servet artışları dikkati çekecektir. Ancak bunun içinde iyi bir haber alma örgütü olması ve düzenli ve eksiksiz çalışması gerekmektedir. Gelişmiş batılı ülkeler, bu güvenlik mekanizmasından etkin bir şekilde yararlanmakta ve vergi kaybını asgari düzeyde tutabilmektedirler.

B. Özel Vergi Güvenlik Önlemleri ve Hayat Standardı Esası

1. Ortalama Kâr Haddi Esası

Ortalama kâr haddi gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin beyan ettikleri gelirleri, kıyaslama yo-

luyula denetleyerek, vergi alacağının sağlıklı bir biçimde tahsil edilmesine yardımcı olan otokontrol araçlarından biridir. Ortalama kâr haddi esası ile kazançlarının doğru olarak saptanmasına imkan bulunmayan kısmen ya da tamamen perakende satış yapan ticaret erbabı ile imalatçılarının beyan ettikleri gayrisafi kazançları dolaylı bir şekilde kontrol edebilmek ve bu alanda meydana gelebilecek vergi kaybını önlemek amacı güdülmüştür.

Ortalama kâr haddi esasında gerçek gelire yaklaşılabilmesi çabaları parakende satılan malın maliyet bedeline uygulanan ortalama kâr nispetlerinden hareket edilerek yapılmaktadır. Bu açıdan hayat standardı esası ile benzerlik göstermektedir. Çünkü ortalama kâr haddi esasında perakende satış yapan ticaret erbabının beyan ettikleri gayrisafi kazançları üzerinden bazı ölçülere göre asgari vergi tarh edilmekte, hayat standardı esasında da gerçek usülde gelir vergisine tabi ticari, zirai ve mesleki kazanç sahiplerinin beyan ettikleri gelirlerinin üzerinden yine bazı farklı ölçülere göre asgari gelirleri tesbit edilmektedir⁽³⁷⁾.

2. Asgari Gayrisafi Hasılat Esası

Asgari gayrisafi hasılat esasına tabi olan mükellefleri, eğlence ve dinlenme yeri işletenler, tamirhaneler

---

(37) Akif Erginay, Vergi Hukuku-İlkeler, Vergi Tekniği Türk Vergi Sistemi, 12.B., Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 1986, s.224

ve her türlü taşıma işleriyle uğraşanlar olarak sıralayabiliriz. Bu esasın amacı hem anılan işkollarında çalışan müesseselerin hasılat ve giderlerinin kanuni deftere intikallerini sağlamak suretiyle belge (fatura) nizamına işlerlik kazandırmak, hem de anılan müesseseleri, mutad giderlerinin en az %20'si düzeyinde kâr beyan etmelerini mümkün kılmaktır⁽³⁸⁾. Mükelleflerin gerçek gelirlerine yaklaşmak amacıyla, (giderlere) bazı kanuni ölçülerin uygulanması suretiyle, asgari bir vergi matrahının kavranması açısından asgari gayrisafi hasılat esası ile hayat standardı esası arasında benzerlik görülmektedir.

3. Asgari Zirai Kazanç Esası

Asgari zirai kazanç esası, tarım kazançlarında vergi güvenliğini sağlamak ve geliri mümkün olduğu kadar gerçek miktarı üzerinden vergileyebilmek için uygulamaya konulan otokontrol araçlarından biridir.

Zirai kazançlarını bilanço veya zirai işletme hesabı esasına göre tesbit edenlerin beyan ettikleri hasılat ve giderler ile götürü gider usulüne göre tesbit edenlerin beyan ettikleri hasılat, ekim ve sayım beyanları gözönünde bulundurularak, hesaplanacak hasılat ve giderlere

---

(38) Selahattin Paklar, "Kurumlarda Gelir Vergisi Kanunu'nun Ortalama Kâr Haddi ve Asgari Gayrisafi Hasılat Esasına İlişkin Hükümlerin Uygulanması", Vergi Dünyası, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, Sayı:26, Ekim, 1983, s.33.

göre 10.000 liradan fazla bir farklılık gösterdiği takdirde mükellefin beyanına itibar edilmeyerek, bu hasılat ve giderler yerine vergi incelemesi sırasında ziraî kazanç ölçülerine göre tesbit edilen hasılat ve giderler ikmalen vergi tarhına esas alınır.

Asgari zirai kazanç esasında,değişen yıl şartlarına göre tesbit edilen zirai ölçüler esas alınmak suretiyle hesaplanan hasılat ve giderlerden hareket edilerek belli tutardan aşağı gelir getiremeyeceği varsayımı hayat standardı esastaki belli yaşam düzeyine sahip mükelleflerin yaşamların gereği,yine belli tutardan aşağı gelir elde edemeyecekleri varsayımı ile benzer nitelikte görölmektedir.

Ü Ç Ü N C Ü B Ö L Ü M

HAYAT STANDARDI ESASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

I. MALİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. Hayat Standardı Esasını Gerektiren Nedenler Açısından Değerlendirilmesi

Bazı vergi mükellefleri, tüm yıl boyunca diledikleri gibi çalışmakta, alıp satmakta, üretmekte ve yıl sonunda da kendi arzularını çerçevesinde bir kâr beyan ederek vergiden kolaylıkla kaçabilmektedirler.

Bu konuda Maliye ve Gümrük Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü Mekanizasyon Şubesi tarafından 1976 takvim yılı gelir vergisi beyannameleri üzerinde yapılan çalışmada 65 ilde yıllık beyanname veren 633.493 mükellefin 451.728'i yani %71.3'ü 25.000,-TL.'nin altında, 557.011' yani %87.9'u ise 55.000,-TL.'nin altında, kazanç bildirdikleri belirlenmiştir. Bu durum dikkate alındığı takdirde en az ücret tutarı olan 39.600,-TL. ücretin altında kazanç gösteren mükellef sayısının 507.000 civarında olduğu ve toplam gelir vergisi mükellef sayısının %80'ini oluşturduğu görülmektedir⁽¹⁾. Bu örnek bize en az ücret düzeyinin altında beyanname veren gelir vergisi mükelleflerinin toplam mükelleflere oranının

---

(1) Padır, a.g.m., s.283

%80 civarında bulunduğunu belirtmektedir.

Aynı şekilde 1981 yılında verilen 1.491.354 gelir vergisi beyannamesinin 1.086.000'sında mükellefler 120.000 TL'nin altında gelir göstermiş veya zarar beyanında bulunmuştur. Böylece toplam beyannameli gelir vergisi mükelleflerinin %72,9'u 120.000,-TL'nin altında gelir sağlamış veya zarar etmiştir⁽²⁾.

Vergi incelemeleri Maliye ve Gümrük Bakanlığı bünyesinde yer alan, Maliye Müfettişleri, Hesap Uzmanları, Gelirler Kontrolörleri ve bunların muavinleri ile Defterdarlık Kontrol Memurları tarafından yürütülmektedir. Son on yıl içinde sayıları 1400-1600 arasında değişen inceleme elemanlarının bir yılda inceleyebildikleri mükellef sayısı, toplam mükelleflerin yaklaşık olarak %2-3'ü civarındadır. Vergilerde geçerli olan 5 yıllık zaman aşımı süresi içinde bir takvim yılına ait beyannamelerin ancak %10-15'nin incelenmesi mümkündür. Bu şekilde herhangi bir mükellef 5 yıl içinde %85-90 ihtimalle incelenmeyecektir. Yani mükellefler %85-90 gibi büyük bir ihtimalle kaçırdığı vergiyi ödemeyecek, işlediği suç için bir cezaya muhatap olmayacaktır. Bu durum açıkça bize, vergi denetiminin sayısal yönden çok yetersiz olduğunu göstermektedir.

Beyan esasına dayalı çağdaş vergi sistemlerinde denetimin en önemli biçimi beyanların doğruluğunun incelenmesidir. Vergi kaçakçılığı konusunda ise sağlıklı karar vere-

---

(2) Tuncer, a.g.m., s.4

bilme, özellikle olayı daha iyi kavrayabilme ve bu konudaki tüm bilgilerin açık bir şekilde ortaya konulmasına bağlıdır. Bu açıdan Hesap Uzmanları Kurulu'nun istatistiki verilerinden hareketle Gelir Vergisi açısından 1970-1983 yıllarını içeren TABLO 1'i incelersek 1976 yılına kadar yapılan vergi incelemesi sonucunda bulunan matrah farkı ortalama %102 iken, bu rakam 1977 de %187'ye, 1978'de ise %280 gibi çok yüksek bir rakama ulaşmış ve bu trendini 1983 yılına dek sürdürmüştür.

TABLO : I

HESAP UZMANLARI KURULU, GELİR VERGİSİ

İNCELEME SONUÇLARI

Yıllar	İnceleme Sayısı	İncelenen Matrah (TL)	Bulunan Fark (TL)	Fark Yüzdesi
1970	6594	234.875.823	108.233.121	46
1971	4616	180.132.038	169.916.000	94
1972	4998	229.340.765	200.850.000	88
1973	5955	341.329.679	362.320.000	106
1974	5573	437.102.817	571.596.000	131
1975	4973	483.281.653	735.138.000	152
1976	4205	616.904.200	670.566.000	109
1977	3819	483.011.110	904.072.000	187
1978	3899	690.568.441	1.933.365.000	280
1979	3083	618.416.075	1.312.962.000	212
1980	2696	694.937.386	1.953.583.000	281
1981	1317	564.791.182	1.430.725.000	253
1982	2061	2.146.816.419	5.103.470.000	238
1983	765	1.111.994.102	2.682.916.000	241

Kaynak: Maliye ve Gümrük Bakanlığı Hesap Uzmanları Kurulu'ndan sağlanan verilere göre tarafımızca düzenlenmiştir.

Konu, inceleme sayısı yönünden irdelendiğinde özellikle 1970 yılı sonrası vergi incelemeleri analizleri sütununda da belirtildiği üzere, büyük bir düşüş gözlenmekte ve 1983 yılında ise yaklaşık 2.000.000 gelir vergisi mükellefinin sadece 765'inin vergi incelemesine tabi tutulduğu görülmektedir. Bu açıdan Tablo 1'de yer alan rakamlar bize en çok vergi kaçakçılığının gelir vergisi mükelleflerinde olduğunu göstermektedir.

Hesap Uzmanları Kurulu'nun istatistikî verileri objektif bilgileri bize yansıttığından özellikle gelir vergisi mükelleflerinin tahakkuk eden yıllık vergilerinden çok daha fazlasını kaçırdıkları ileri sürülebilir.

Vergi incelemesi yoluyla yapılan denetim şeklinin azlığı ve yetersizliği dolayısıyla, vergi gelirlerini güvence altına alabilmek için kanun koyucu başka önlemler almak zorunda kalmıştır. Bu önlemlerden biri olan hayat standardı esaslı ile yaşam düzeyi beyan edilen gelirin sağlayabileceğinin çok üstünde olan mükelleflerin gerçek gelirlerine vergi incelemeleri dışında da yaklaşılması amaçlanmıştır.

B. Hayat Standardı Esasının Vergi Hasılatına Etkisi Açısından Değerlendirilmesi

1. Vergi Hasılatına Olumlu Etkileri Açısından

Günümüzde devletin yüklenmiş olduğu ekonomik

ve sosyal görevlerini yerine getirebilmesi açısından yararlanan önemli mali araçlardan biri de vergilerdir. Bu bakımdan Türkiye'de vergi kaybını önleyen yasal yapıların çeşitli nedenlerle yetersiz ve güçsüz oluşu, mükelleflerin vergi kaçırma eğilimlerinin artmış olması nedenleri, vergi sistemimizde oto kontrol mekanizmalarını zorunlu kılmıştır. Hayat standardı esaslı da bu oto kontrol mekanizmalarından biri olup, en önemli amacı fiskaldir. Kanun koyucunun buradaki amacı asgari ücretin altında gelir beyan eden vergi mükelleflerini kabul etmemektir. Gerçekten geçmiş dönemlerde Türkiye'de asgari ücret düzeyinin altında beyanname veren gelir vergisi mükelleflerinin toplam mükelleflere oranının %70-80 civarında bulunduğu görülmektedir. Bu oranlar dikkate alındığı takdirde hayat standardı esasının gelir vergisi tahsilatı üzerinde yapacağı olumlu etki daha da iyi anlaşılabilir. Buna ilave olarak hayat standardı esasının vergi hasılatına olan diğer olumlu etkisi de geçmiş yıllar zararlarının, hayat standardı esasına göre bulunan asgari kazanç miktarını aşan kısmından mahsup edilebilmesi imkanı sağlandığı ve söz konusu zararların 5 yıl içinde indirilemediği takdirde mahsup edilebilme imkanı kalmadığı için, mükelleflerin zarar ettikleri gerekçesi ile vergiden kaçınmaları önlenmiştir. Bu şekilde arka arkaya zarar beyan etmelerine rağmen aynı faaliyet dalında çalışmasını yıllar boyu sürdüren ancak yaşam düzeyi buna son derece ters düşen mükelleflerin vergilendirilmeleri de sağlanmıştır.

TABLO: II

1981-84 YILLARI İTİBARIYLA TÜRKİYE'DE GELİR
VERGİSİ TAHSİLATI VE ORANSAL ARTIŞI
(Milyon TL)

<u>Yıllar</u>	<u>Gelir Vergisi Tahsilatı</u>	<u>Oranların Artışı</u>
1981	574.246.3	-
1982	594.817.0	3,5
1983	879.616.3	47,8
1984	1.069.256.7	21,5

Kaynak: Bütçe Gerekçeleri, 1984-1985-1986, s.62 ve 64'den yararlanmak suretiyle tarafımızca düzenlenmiştir.

Gelir vergisinin 1981-1984 yıllarındaki tahsilatı Tablo:II'de gösterilmiştir. Tablonun incelenmesinden de görüleceği üzere; 1981'de 574 Milyar 246 Milyon lira olan gelir vergisi tahsilatı 1982'de %3.5 oranında artış göstererek 594 Milyar 817 Milyon liraya yükselmiştir. 1983 yılı gelir vergisi tahsilatı ise hayat standardı esasının 1982 takvim yılında elde edilen gelirlere uygulanmasıyla %47,8 oranında artış göstererek 879 Milyar 616 Milyon liraya, 1984 yılında ise %21,5 oranında artış göstererek 1 Trilyon 69 Milyar 256 Milyon liraya ulaşmıştır.

2. Vergi Hasılatına Olumsuz Etkileri Açısından

Aşağıda yer alan örnekten görüleceği üzere kavranabilen matrah sınırının belirli ve düşük olması hayat standardı esasının kendisinden beklenen mali amacın gerçekleşmesine bir engel teşkil edebilecektir. Şöyleki mükellefler hayat standardı

esasinda yer alan göstergelere ait harcamaları yapsa ve ser-
vet unsurlarına sahip olsa dahi, ortaya çıkabilen matrah
5.800.000,- TL. ile sınırlı kalmaktadır. Bu durumda hayat
standardı esaslı yaklaşık 6.000.000 TL civarında gelir elde
edenler üzerinde etkili olacak, bu sınırın üzerinde kazanç be-
yan eden mükellefler açısından ise bir otokontrol mekaniz-
ması olma niteliği taşımayacaktır.

Dolayısıyla kavranabilen matrah sınırının belirli ve
düşük olması, bu sınırın üstünde kazanç beyan edecek mükel-
leflerinde, Türkiye'de vergi inceleme oranının %2-3 gibi çok
düşük bir düzeyde bulunması, tesbiti güç olan kriterleri bil-
dirmemeleri ve aşağıya doğru bu sınıra yaklaşmak istemeleri
neticesinde düşük kazanç beyan etmeleri uygulamada karşıla-
yılabilen olumsuz bir başka aksaklık olarak görülebilir.
Halbuki, Fransa ve Yunanistan'da olduğu gibi, gösterge sayısı-
na göre artırım uygulanması suretiyle yüksek gelirli mükellef-
lerin de hayat standardı esaslı kapsamına alınması ile sisteme
işlerlik kazandırılabilir.

- Asgari gelir	800.000,-
- 1600 cc'lik bir otomobil	120.000,-
- 1700 cc'lik bir otomobil	180.000,-
- 2500 cc'lik bir otomobil	360.000,-
- Birden fazla bizzat kulla- nılan bir bina	500.000,-
- Tatil amacı ile gidilen motel	120.000,-

- Bir kotra	1.200.000,-
- On beygir üstünde motorlu özel tekne	240.000,-
- Bir şöför ve hizmetçi	480.000,-
- Bir kaptan	1.200.000,-
- Yarış atı	240.000,-
- Turistik amaçlı yurt dışı seyahat	360.000,-

T O P L A M	5.800.000,- TL.

Hayat standardı esası uygulamasının neden olabileceği diğer bir sakınca da mükelleflerin zarar ettikleri veya kazançları bu esasa göre bulunan tutardan düşük olması durumunda ortaya çıkmaktadır. Zira belge düzeninin tam kurulmadığı ülkemizde söz konusu mükellefler hernasılsa hayat standardı esasına göre bulunan asgari gelir üzerinden vergi ödeyeceğim diyerek bu tutara kadar sahte belge düzenleyebileceklerdir. Neticede anılan müessese hem vergi iadesi yönünden hem de düzenlenen sahte belgelerin diğer mükelleflerce gider olarak gösterilmesinden ötürü vergi kaybına yol açabilecektir.

II. VERGİ ADALETİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Vergi adaletinin sağlanması için, çeşitli gelir gruplarının gelirlerine kıyasla yüklendikleri vergi miktarla-

rının orantılı olması gerekir. Bu konuda, Anayasa'mızın "Vergi Ödevi" başlığını taşıyan 73.madde;

"Herkes kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır."

hükmünde de görüldüğü gibi Anayasa'mızda her yurttaşın mali gücüne göre vergi ödemesi esası yer almaktadır. Bu olguyu gerçekleştirmekle yükümlü olan devletin, bu görevini gereğince yerine getirmediği takdirde eşit bir uygulama yürüttüğü söylenemez ve bu uygulama şekli görevlerini tam olarak yerine getiren yurttaşları cezalandırmaktan öte bir anlam taşımaz.

Sadece kamu giderlerini karşılamak üzere alınmayıp, ekonomik ve sosyal amaçların gerçekleştirilmesi fonksiyonları bulunan verginin, devletin ekonomiye müdahale etme araçlarından en etkilisi olduğunun kabulundan sonra, bu aracın optimal bir şekilde kullanılması, adaletli ve dengeli bir şekilde dağıtılması gerekmektedir.

Bu bakımdan temel dayanağını Anayasa'nın 73.maddesinden alan hayat standardı esasında her mükellefin belli bir matrah üzerinden (sahip olduğu ekonomik değerlere göre) vergi ödemesi zorunlu hale getirilerek, her mükellefin asgari miktarlarda da olsa, kamu giderlerine katkıda bulunması sağlanmıştır.⁽³⁾

---

(3) Kemâl Kılıçdaroğlu, "Hayat Standardı Esası Nedir", Dünya,

A. Mükellefler Açısından Değerlendirilmesi

1. Hayat Standardı Esasına Tabi Olanlar Açısından

Hayat standardı esası gerçek usülde gelir vergisi mükellefi olanlardan, ticari, zirai ve mesleki kazanç sahiplerine uygulanmaktadır. Bunların dışında gelir elde edenler için uygulanması söz konusu değildir. Hayat standardı esasının, sadece üç mükellef grubunun gözönüne alınarak uygulanması vergilemede eşitlik ve adalet prensibine uymamaktadır. Ticari, zirai ve mesleki kazanç elde edenlerin hayat standardı göstergelerinde yer alan şöför, mürebbiye, aşçı, hizmetçi, bahçıvan, kaptan, pilot vb. kişileri özel hizmetlerinde sürekli ve ücret karşılığı çalıştırmaları veya yat, kotra, hava taşıtı, ve sürat teknelerine sahip olmaları istisnai bir durumdur.

Hayat standardı esasının mükellefler açısından yaratabileceği bir diğer sakınca ise, gerçekte aynı gelir düzeyine sahip olan iki mükelleften gösterge elemanlarına daha fazla sahip olan ile daha az sahip olan arasında farklı vergilemeye yol açması nedeni ile mükellefler arasında adaletsizlik yaratabileceği görüşüdür. Zira bazı mükellefler hayat standardı esasında yer alan gösterge elemanlarından kaçınarak gelirin bir fonksiyonu olan harcamalarını diğer alanlara yöneltebileceği gibi, tüketimden vazgeçerek tasarruf şeklinde biriktirebilir. Bu durum ise aynı gelir düzeyine sahip mükellefler arasındaki rekabet ortamını bozabilecektir.

Diğer yönden hayat standardı esasının uygulanmasında

denetime tabi tutulabilecek matrahın üst sınırı gösterge rakamlarının üst üste toplanması sonucu belirlenmektedir. Buna göre mükellef tüm göstergelere ait harcamaları yapsa ve servet unsurlarına sahip olsa dahi ortaya çıkabilen matrah 5.800.000,- TL. ile sınırlı kalmaktadır. Dolayısıyla denetime tabi tutulabilecek matrah da bu sınırın altındaki matrah için söz konusu olmaktadır. Bir başka deyimle hayat standardı esası yaklaşık olarak 6.000.000,- TL. civarında gelir elde edenler üzerinde etkili olacaktır. Bu açıdan hayat standardı esası orta ve düşük gelir sahipleri üzerinde etkili olmakta, belirtilen sınır üzerinde gelir beyan eden mükellefler açısından ise oto kontrol mekanizması olma niteliği taşımamaktadır.

2. Hayat Standardı Esasına Tabi Olmayanlar Açısından

Hayat standardı göstergelerinde yer alan kişileri özel hizmetlerinde devamlı çalıştıran veya birtakım servet unsurlarına sahip olanlar genellikle işletmelerini sermaye şirketi olmanın da verdiği avantajlardan da yararlanmak amacıyla anonim veya limited şirkete dönüştüren kişilerdir. Bunların ortağı bulunduğu şirketlerin elde ettikleri gelir ise menkul sermaye iradıdır. Menkul sermaye iradı sahipleri de hayat standardı esası uygulamasının dışında tutulmuştur. Bu durum ülkemizde önemli problemler doğurmaktadır. Çünkü Türkiye'de henüz batılı anlamda bir sermaye piyasası oluşmamış olması, halka açık anonim şirket sınırlarının çizilememiş olması ve

sağlanan vergisel avantajlar nedeniyle sağlıklı bir şirketleşmeye gidilmekte, bu şekilde aile tipi sermaye şirketlerinin ortaklarıyla şahıs şirketleri ortakları arasında vergi eşitsizliği doğmaktadır⁽⁴⁾. Bu durumun yaratacağı vergi adaletsizliğini yani işletmelerin kurumlar vergisi mükellefi olacak şekilde şirketleşerek bu müessesenin kapsamı dışında kalmalarını önleyebilmek amacıyla, kurumlar vergisi mükelleflerini ya da bunların belli payı aşan ortakları içinde "Asgari Gelir Beyanı" niteliğinde bir düzenleme yapılabilir⁽⁵⁾.

B. Esas Alınan Göstergeler Açısından Değerlendirilmesi

1. Esas Alınan Asgari Gelir Düzeyi Açısından
Gelir Vergisi Kanunumuza 2772 sayılı kanunla mükerrer 116'ıncı madde şeklinde eklenen hayat standardı esasında asgari ücret düzeyi olarak 120.000,-TL. kabul edilmiştir. Ancak bu tutar Asgari Ücret Tesbit Komisyonu'nun 15.12.1982 günlü kararı ile tesbit edilerek 24.12.1982 gün ve 17908 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan, günlük 540, yıllık 194.400,-TL. olarak belirlenen tutardan düşük olup bir önceki yıl uygulama şeklidir. Bu uygulama şekli, yani asgari ücretin bir önceki yıl örneğine göre baz olarak alınması 1983

---

(4) Aral, a.g.m., s.408

(5) Şükrü Kızılot, "Hayat Standardı Esası ve Aksayan Yönleri"

yılında 1982 yılı gelirinin vergilendirilmesi gerçeğine uyum göstermektedir. Ancak kabul edilen yasada asgari ücret deyimi kullanılmamıştır. Bu suretle 1978 yılında Maliye ve Güm-rük Bakanlığı tarafından hazırlanmış tasarıda belirtilen yıl-lık asgari ücret gibi objektif bir ölçünün alınmasından vaz-geçilerek sabit rakamlara dönülmüştür. Asgari ücret ise bi-lindiği gibi rastgele bir ölçü olmayıp kişinin yaşamı için gerekli en alt düzeyde bir gelirin rakamsal ifadesi olmakta-dır. Halbuki bu deyime yer verilesi ile, asgari ücret ekonomik koşullarda meydana gelen değişmelere paralel olarak objektif belirlendiği ölçüde, sistemi otomatik olarak daha iyi işler hale getirecek ve o ölçüde de vergi hasılatına olumlu etki yapabilecektir. Bu şekilde enflasyonun göstergeler üzerindeki tahrifatı giderilerek sistemin daha adil, basit, verimli ve es-nek bir yapıya kavuşturulması sağlanabilecektir. Zira ülke-mizde TL'sının sürekli değer yitirmesi sonucunda fiiks rakamlar belirli süreler sonunda bir anlam ifade etmemeye başlamaktadır. Bu açıdan çok partili dönemlerde vergi kanunlarının değiştiril-mesinin ne kadar zor olduğu da geçmiş dönemlerdeki tecrübe-lerimizle ispatlanmıştır.

Uygulamaya işlerlik kazandırılması açısından Ba-kanlar Kurulu'nun her yıl gösterge tutarlarını %25'ine ka-dar artırılabilceği ve artırılabilcek azami hadlerin gösterge tutarınının 5 katı olabileceği hükmü konulmuştu. İzleyen yıllardaki uygulamada bu yönde sürdürülmüştür. Ancak aşağı-daki Tablo III'den de görüleceği üzere söz konusu olan %25'-

lik artış oranı ne ülkemizdeki toptan eşya fiyat endeklerinde-
ki artışa ne de asgari ücrette meydana gelen artışa paralel-
lik arzmemekte idi.

TABLO III

ESAS ALINAN ASGARİ GELİR DÜZEYİNİN TOPTAN EŞYA
FİYAT İNDEKSLERİ VE ASGARİ ÜCRET DÜZEYİ BAKIMINDAN KARŞILAŞ-
TIRILMALI GÖRÜNÜMÜ

Yıllar	Asgari Gelir Düzeyi (TL)	Oranların Artışı	Toptan eş- ya fiyat ind. ^(x)	Oran- ların Artışı	Asgari Ücr.(TL)	Oran- ların Artışı
1982	120.000 (90.000)	-	4.369.2	-	10.000	-
1983	150.000 (112.500)	25	5.708.0	30	16.200	62
1984	187.500 (140.625)	25	8.677.5	52	24.525	51.3
1985	800.000 (450.000)	326.6 (220)	12.144.7	39	41.400	68.8

(x) Genel indekslerdir.

Kaynak: D.İ.E. Toptan Eşya ve Tüketici Fiyatları Aylık İndeks Bülteni,
Aralık-1985, s.22'den, Gelir Vergisi Kanunu'nun 116 maddesi ve 16.4.1985
(17.312)-24.12.1982(17.908)-31.3.1984(18.358)-25.9.1985(18.879) tarihli
Resmî Gazetelerden yararlanmak suretiyle tarafımızca düzenlenmiştir.

3239 sayılı Kanunlayyapılan değişiklikle asgari gelir düzeyi bir önceki yıl uygulanan tutarlara göre ,serbest meslek erbabı ile birinci sınıf tüccarlar için, %326,6'lık bir artışla 800.000,-TL. zirai kazanç sahipleri ile ikinci sınıf tüccarlar için ise,%220'lik bir artışla 450.000,-TL. olarak tesbit edilmiştir. Kanun koyucu asgari gelir düzeyi açısından ikili bir ayırımı gitmiş,bu uygulama şekli ile ikinci sınıf tüccarlar ile zirai kazanç elde edenleri kısmen korumuştur. Bu arada hayat standardı göstergelerine ilişkin lira karşılığı değerlerde bir kat artırılmıştır. Ayrıca artırılacak azami hadlerin gösterge tutarınının 5 katı olabileceği hükmü 10 katı olabileceği şeklinde değiştirilmiştir.

Bakanlar Kurulu,göstergelerde belirtilen tutarları azami hadleri aşmamak şartıyla,herbirini ayrı ayrı veya topluca her yıl artırmaya yetkili kılınmış ve bu yetkiyi kazanç ve faaliyet konuları itibariylada kullanabileceğini hükme bağlamıştır.

Ancak alınan bu yetki,keyfi ve ekonomik konjonktür dikkate alınmadan kullanılması halinde,mükellefler açısından önemli problemler doğurabilecek nitelikte görünmektedir.

2. Servet Unsurları ile İlgili Göstergeler

Açısından

Hayat standardı esası göstergeleri tablosunun iki numaralı bendinde yaşam düzeyinin bir göstergesi olarak mükellefin kendisi,eşi,çocukları ve bakmakla yükümlü olduğu

diğer kişiler tarafından bizzat kullanılan birden fazla binalar ... (bağımsız bölümler, katlar, sayfiye ve dinlenme evleri)" kabul edilmiştir. İkili bir ayırımı gidilerek, mülkiyeti mükellefe, eşine, çocuklarına ve bakmakla yükümlü olduğu diğer kişilere ait olanların herbiri için yıllık emsal kira bedelinin yarısı; kiralanmış olanlardan (tatil amacı ile gidilen otel, motel ve benzerleri dahil) herbiri için 120.000,-TL. gelir tesbitinde ilave edilecek miktar olarak gösterilmiştir.

Söz konusu göstergenin uygulanabilmesi için, mükellefin kendisi, eşi, çocukları ve bakmakla yükümlü olduğu diğer kişilerin binayı bizzat kullanmaları ve kullanılan binanın da birden fazla olması gerekir. Oysa Fransa'da bir konuta sahip olmak değerlemeyi gerekli kılmaktadır⁽⁶⁾. Hayat standardı esasının dayandığı varsayım mükellefin yaşam düzeyinden hareketle onların giderlerini değerlendirmek ve bu suretle gerçek gelirlerine yaklaşmaktır. Ülkemizde bilhassa büyük şehirlerin belli semtlerinde aylık kira tutarlarının normal standartlara göre çok yüksek düzeyde bulunduğu gözlemlenmektedir.

Bu bakımdan ülkemiz uygulamasında normal standartlara göre lüks ve belirli özelliklere sahip birinci konutun da değerlemeye alınması ile hayat standardı esası uygulamasına işlerlik kazandırılabilir.

Ülkemiz uygulamasında konuta sahip olmakla kirada oturmak açısından farklı bir değerlendirmeye gidilerek, konuta sahip olunması durumunda, emsal kira bedelinin yarısı, kirada o-

---

(6) Feyzioğlu, a.g.m., s.21

turma durumunda ise, sabit bir değer olan 120.000,-TL esas alınmıştır. Ancak esas alınan bu sabit değer, ÷lkemizde ge-
çerli olan kira değerlerine g÷re çok dñřük bir değer olup,
sabit bir özellik taşıması nedeniyle de gerçek gelire yaklaş-
mada adaletsizlik doğurabilecek niteliktedir. Bu sakıncalı
hususun giderilmesi açısından uygulamaya etkinlik getirebile-
cek olan gerçek kira değerleri esas alınabilir.

Diğer y÷nden konuta sahip olanlar için değerleme
yapılırken emsal kira bedelinin yarısının alınması objektif
bir kriter olabilecek niteliktedir. Zira yıllık emsal kira be-
deli, yetkili özel mercilerce takdir edilmiş kirası bu mevcut
değilse vergi dairelerince emlāk vergisi tarhiyatına esas a-
lınan matrahın %5'i olur ki bu matrah bulunurken konutun lüks,
birinci, ikinci, üçüncü sınıf inşaat olduğu, yapının betonarme,
kargir, ahşap olduğu ve bulunduğu mevki veya semtin durumu
dikkate alındığından, konutların niteliklerine g÷re farklı de-
ęerlemeler uygulanması söz konusu olabilmektedir.

Hayat standardı esası göstergeleri tablosunun i-
kinci bendinin parantez içi hükmüne g÷re, kiralanmış binalar
için saptanmış olan 120.000,-TL gösterge tutarı tatil amacı
ile gidilen otel, motel, tatil köyü ve benzeri yerler için bu
yerlerde konaklanılan gün ile konaklayan kişi sayısına ve se-
yehatin birden fazla olup olmadığına bakılmaksızın bir defa
uygulanacaktır. Konaklanılan gün ve konaklayan kişi sayısına
bakılmaksızın sabit bir göstergenin uygulanması da adalet-
siz bir uygulamaya neden olacaktır. Zira tatil yerinde bir kaç
gün kalınabileceği gibi bir mevsim boyunca da tatil yapılabilir.

Ayrıca tatil yerinde bir kişinin bir kaç gün yapacağı tatil, bir ailenin bir sezon boyunca yapacağı tatil birbirlerinden farklı harcamayı gerektirmektedir. Bu açıdan konaklanılan gün ve konaklıyan kişi sayısına bakılmaksızın her ikisine sabit bir göstergenin uygulanması yerine belli süreyi aşan tatillerin gösterge kapsamına alınması ile kişi sayısının da dikkate alınması daha adil bir uygulamaya neden olacaktır.

Ayrıca burada sözü geçen tatil amacı deyimine de açıklık getirilmesi gerekmektedir. Değindiğimiz yönleri ile söz konusu kriter, vergi idaresinin bilgi işlem ve haber alma sisteminde yetersiz olduğu gözönüne alındığında amaçlanan hususlara cevap vermekten çok uzaktır.

Hayat standardı göstergelerinin incelenmesinde de görüldüğü üzere, özel binek otomobiller silindir hacimleri esas alınmak suretiyle üçlü bir sınıflamaya tabi tutulmuştur. Bu şekilde mükellefin göstergelerde yer alan değişik silindir hacimlerine göre, otomobiller için yılda asgari tutarlarda harcama yapacağı varsayılmıştır. Halbuki bugün otomobillerin değerlerinin belirlenmesinde çok daha önemli olan husus, bunların modelleri ve diğer özellikleridir. Zira aynı silindir hacminde olan 1970 model Murat marka otomobil ile, 1985 model Mercedes marka otomobilin değeri aynı değildir. Oysa Fransız uygulama şeklinde, otomobilin değeri esas alınmak suretiyle model farklarından doğan değerlendirme ayrıcalığı kaldırılmakta ve bu değere her yıl belli oranlarda indirim uygulanmaktadır. Ülkemiz uygulaması açısından otomobillerin değerlerinin belir-

lenmesinde bu yöntemin benimsenmesi daha adil bir vergilemeye imkan sağlayacaktır.

Göstergelerde yer alan hava taşıtı,yat,kotra,sürat teknesinin değerlerinin belirlenmesinde büyüklük,küçüklük ve güç unsuru dikkate alınmayarak sabit bir tutar benimsenmiştir. Oysa Fransız uygulama şeklinde olduğu gibi hava taşıtı için gerçek gücünün,her beygir gücü için belli bir değer uygulanması, yat,kotra,sürat teknesi gibi deniz taşıtları içinde güç ve motor niteliklerine göre değişen değerlerin uygulanması ile göstergenin kendi içinde yaratacağı eşitsizlik giderilebilir. Ortakların gelirleri tesbit edilirken işletmeye kayıtlı taşıt sayısının ortak sayısından az yada fazla olması durumu dikkate alınmayarak,her bir ortak için bir taşıta ilişkin gösterge tutarı uygulanmaktadır. Halbuki taşıta yıllık yapılabilecek asgari gider ve servet durumu dikkate alındığında taşıt sayısına göre hareket edilmesi daha mantıklı bir uygulama olacaktır. Aksi takdirde bu uygulama işletmelerde kayıtlı taşıt sayısının artmasına neden olacaktır. Uygulamada taşıtın nasıl kullanıldığı ve mülkiyet şekli de önem taşımaktadır. Bu açıdan iştirak yada müşterek mülkiyet sözkonusu olduğunda,maliklerin gösterge elemanından yararlanma imkanları hisseleri oranında sınırlı bulunduğundan yararlanıldığı ölçüde değerlemeye tabi tutulması yerinde bir uygulama olur.

3. Harcama Çeşidi ile İlgili Göstergeler Açısından Hayat standardı esası ile ilgili maddede "tu-

ristik amaçlı yurt dışı seyahatler"den bahsedildiğinden, bu esasa göre beyanda bulunma açısından Kanarya adalarına tatil yapmaya gidenle, dini görevini yerine getirmek amacıyla hacca giden mükellef arasında herhangi bir ayırım yapılmamıştır⁽⁷⁾. Halbuki gidilen ülkenin konumu, uzaklığı, yolculuk şekli, alınan döviz miktarı ve yurt dışında bulunulan sürenin de gözönüne alınarak değerlemeye gidilmesi daha doğru bir uygulama olurdu. Çünkü ülkemizin tarih boyunca siyasal sınırlar yönünden geçirdiği değişimler sonucunda çeşitli komşu ülkelerde yaşayan ve Türkiye'de yakınları bulunan ve sayıları milyonlarla ifade edilen Türk asıllı vatandaşlar yaşamaktadır. Bu nedenle gerekli hallerde (hastalık, ölüm, kaza, düşün vs) Türkiye'den komşu ülkelere kısa süreli ziyaretler yapılmaktadır. Üstelik bu seyahatler maddi bakımından çok büyük bir külfet de getirmektedir.

Bu açıdan sırf tatil amacıyla Japonya, Amerika gibi dünyanın uzak köşelerine, özel uçak, vapur, gemi gibi araçlarla tatil yapmaya gidenlerle, yakınlarını ziyaret amacıyla komşu ülkeye giden veya din görevini yerine getirmek için seyahat eden mükellef arasında ayrı değerlendirmeye gitmek gerekmektedir. Vergi idaresi ile mükellefler arasında gereksiz ihtilaf- ların önlenmesi açısından tatil amacı deyimine de açıklık getirilmelidir.

Bunun yanısıra yıl içinde bir kaç kez tatil amacıyla yapılan seyahatler için artan oranlı bir tarife uygulanması bir ölçüde keyfi yurt dışına çıkmayı önleyecek ve ülke i-

---

(7) Kızılot, a.g.m., s.25

çi turizm hareketlerinin canlanması yanısıra döviz kazandırıcı etki yapacaktır.

Özel hizmetlerde çalıştırılan kişiler değerlendirilirken, bu kişilerin devamlı ve ücret karşılığı çalıştırılmış olması yeterli görülmekte, diğer hususlar dikkate alınmamaktadır. Oysa bu gösterge değerlendirilirken mükellefin kendi konumundan veya hizmetin niteliğinden doğan çeşitli durumların dikkate alınması ile uygulamanın daha adil bir şekle sokulması gerekir. Zira mükellefin evinde bakmakla yükümlü olduğu belli bir yaş üzerinde, ya da hastalıkları ve sakatlıkları nedeniyle devamlı bakıma muhtaç olan yakınları bulunması durumunda doktor raporuyla belgelendirilmesi şartıyla gösterge kapsamı dışında bırakılarak, sosyal amaçlı uygulamalara yer verilmesi gerekir. Zira bu gibi durumlarda yapılan harcamalar keyfiyetten değil mecburiyetten kaynaklanmaktadır

Yarış atı yetiştirme ile ilgili gösterge değerlendirilirken de yarış atının safkan olup olmadığı, yaşı, yarışlara fiilen katılıp katılmaması gibi hususlar dikkate alınmamıştır. Belli bir harcamayı gerektirmesi açısından tesbit edilebildiği ölçüde de süs köpekleri, maymun, papağan gibi özel zevklerin tatminini sağlamak amacıyla yönelik, üretim dışı kullanılan hayvanların da gösterge kapsamına alınması gerekir.

1978 yılında hazırlanarak T.B.M.M.'ne sunulan "Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılmasına İlişkin" Kanun tasarısında yurt içinde - yurt dışında paralı okullarda öğrenim yapan çocukların herbiri ile, üye olunan refah kanıtı

dernek ve kulüplerin herbiri için yapılacak ilaveler hayat standardı içinde önem taşıyan göstergelerdir. Ancak eski tasarıda mevcut olan belli bir harcamayı gerektiren bu önemli gelir göstergelerinin 1982 yılında hazırlanarak Danışma Meclisi'ne sunulan tasarıda da yer almasına rağmen kanunlaşan madde metninde yer almaması göze çarpan önemli aksaklıklardan biridir. Halbuki son derece yaygın bir eğitim şekli olan yurt içi ve yurt dışında paralı öğrenim ile kulüp ve dernek üyeliğinin mükelleflerin yaşam düzeyinin bir göstergesi olarak kabul edilerek hayat standardı esasına dahil edilmesi gerekir.

III. VERGİ İDARESİNİN ETKİNLİĞİ VE VERGİ TEKNİĞİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. Vergi İdaresinin Etkinliği Açısından Değerlendirilmesi

1. Vergi Uygulamasının Etkinliği Açısından

Hayat standardı esasının etkin bir şekilde uygulanabilmesi öncelikle üst gelir düzeyindeki mükelleflerin hayat standardı göstergeleri olan bina, otomobil, yurt dışı seyahat, hizmetçi, yat, yazlık kiralama gibi durumlarının doğru bir biçimde saptanabilmesine bağlıdır. Ancak bugünkü vergi idaresinin en zayıf noktalarından birisi de büyük ölçüde haber alma kaynaklarından ve bilgi işlem merkezlerinden yoksun olmasıdır. Bu açıdan mükelleflerin hayat standardı esası ile ilgili

bilgileri vergi da'iresine bildirmemeleri durumunda tesbit edilmeleri oldukça güç bir iştir.

Oysa herhangi bir vatandaşın vergilemeyi gerektirecek bir faaliyete başlaması durumunda, bu başlangıç tarihinden itibaren yakından izlenmesi, ve faaliyeti ile ilgili olarak sürekli bilgi sahibi olunması gerekir. Mükellefin faaliyeti, serveti ve harcamaları hakkında bilgi sahibi olmayan vergi idaresi, vergi beyanlarının doğruluğuna güvenemez. Vergi idaresi mükelleflerinin otomobilinden evine, dış ülke seyahatine kadar takip etme imkanına kavuşamamışsa, bugün olduğu gibi gerçek anlamda bir bilgisayar kullanımına geçmemişse, bu otokontrol aracıda eski araçlarda (servet beyanı ve gider bildirimi) olduğu gibi mükelleflerin keyfine kalır ve sonunda vergiyi isteyen verir⁽⁸⁾. Bugün daha çok vergi dairelerinin yaptığı başlıca husus, mükelleflerin verdikleri beyannameleri kabul etmek ve ödemek istedikleri vergiyi tahsil etmekten ibaret olup, mükelleflerin beyannamelerini verip vermediklerini, mükellef olması gereken kimseleri ve vergi borçlarının ödenip ödenmediğini tesbitte bile yetersizdirler.

Mükelleflerin vergiye tabi tüm konuları için tek bir sicil numarası verilerek⁽⁹⁾ kayıtların tek bir merkezde toplanması, bu amaçla iyi bir haber alma teşkilatı ve bilgi işlem merkezi kurulması, vergi dairelerinde vasıflı eleman istihdamı ve mükelleflerin sürekli denetim altına alınması su-

---

(8) Aral, a.g.m., s.407

(9) Kızılot, a.g.m., s.29

retiyile hem beyan edilmeyen harcama ve servet unsurlarının tesbit edilmesi hem de uygulamaya işlerlik kazandırılması imkanı yaratılabilecektir.

Bu amaçla vergi dairelerinde bilgisayar kullanımında belirli bir gelişme gözlenmektedir. Bu gelişmenin başlıca faktörleri gittikçe ucuzlayan donanım fiatları ve kuruluşların bilgisayar kullanımına giderek daha şuurlu bir şekilde yaklaşmalarıdır. Bu nedenle Polatlı pilot bölge olarak seçilmiş ve 15 bölgede daha bilgisayar kullanımına geçilerek uygulamaya etkinlik kazandırılması amacı güdülmüştür.

2. En Az Maliyete Uygunluk Açısından

Her türlü girişimin kendine göre çeşitli boyutlarda maliyeti vardır. Bu maliyet en basitinden bir işin gerçekleştirilebilmesi için yapılan küçük bir hareketten, çok organize ve büyük güç birliği isteyen işlemlere kadar değişen boyutlarda olabilmektedir⁽¹⁰⁾. Bu açıdan devletinde yürüttüğü vergileme faaliyetinin neticesinde katlandığı bir takım maliyetler bulunmaktadır. Mükelleflere belli bir yük getiren vergi maliyetleri açık ve saklı maliyet unsurları olarak iki kategoriye grublandırabiliriz⁽¹¹⁾.

---

(10) Abdurrahman Akdoğan, "Vergilemenin Açık ve Saklı Maliyeti ve Vergileme Açısından Önemi", Yeni İş Dünyası, Sayı:16 Şubat 1981, s.17

(11) Vergilemenin açık maliyetini; gelir örgütünün merkez ve taşra kuruluşlarının faaliyetlerini binaların yapım, alım,

Bu bakımdan vergileme ile kararlar alınırken katlanılan masrafların mümkün olduğunca düşük tutularak maliyet-yarar ilişkisi gözönüne alınmalıdır. Çünkü vergi maliyetinin hesaplanması ve vergi sisteminin sağladığı toplam fayda kar-

---

kiralama gibi çeşitli giderleri, vergilendirmeyi ilgilendiren kararlar ve politikaların belirlenmesi ile ilgili işlemlerin uygulanmasında rol oynayan tüm personelin giderleri, demirbaş, mobilya ve mefruşat, kırtasiye, temizlik, aydınlatma, temsil, inceleme, araştırma, yayın, arşivleme, istihbarat, ulaşım ve benzeri yönetsel giderler oluşturmaktadır. Vergilemenin saklı (gizli) maliyetini ise mükelleflerin vergi yükümlülüklerini yerine getirirken görüşlerini aldıkları vergi uzmanlarına yaptıkları ödemeler, vergi ile ilgili işleri yürütmek üzere, çalıştırılan personele yapılan ödemeler, avukat giderleri, mükellef veya vergi sorumlularının vergi ile ilgili işlemlerinin sürdürülebilmesi için ayırmış oldukları örgüt bölümlerinin döşenmesi ve buralarda faaliyetin sürdürülebilmesi için gerekli demirbaş, mobilya ve mefruşat giderleri, kırtasiye temizlik, aydınlatma, ısıtma giderleri, idare binası ile ilgili giderler, ulaşım giderleri ve mükelleflerin vergi sonucu psikolojik baskı altında kalabilmeleri, sosyal yönden tepki görebilmeleri, verginin marjinal kuruluşlar üzerinde piyasayı terk yönünde olumsuz etki yaratabilmesi gibi maliyet unsurları oluşturmaktadır. Bu konuda bkz. Akdoğan, a.g.m., s.19-20

şılaştırma yapılması,etkinlik sağlayıcı yönde uygulamaların gerçekleştirilmesine yardımcı olur⁽¹²⁾.

Hayat standardı esası uygulamasının getirdiği maliyet ve sağladığı toplam faydanın,özellikle açık maliyete göre gizli maliyetin tesbitinin daha güç bulunması ve bu konuda vergi idaresinin etkin bir çalışma yapmaması hatta son yıllarda elde edilen verileri kamuoyuna açıklamaktan kaçınması sonucu,tesbitini güçleştirmektedir. Bu durum bizi söz konusu müessese ile ilgili olarak alınan kararların etkin bir değerlendirmesini yapmaktan alıkoyan önemli hususlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Oysa vergi sistemimizin verimlilik ilkesine göre arındırılması,basit ve kolay tahsil şekilleri getirilmesi sağlanarak bina-araç-gereç ve kadro tasarrufu hedef alınmalıdır.

B. Vergi Tekniği Açısından Değerlendirilmesi

1. Vergi Mahkemelerine Dava Açmanın Tahsilatı Durdurmaması Açısından

Hayat standardı esasına göre yapılan tarhiyata karşı vergi mahkemelerinde dava açmanın verginin tahsilini durdurmaması,anılan müessesenin eleştiriye uğrayan hususlarından biridir. Mükelleflerin yargı yollarına başvurusu suretiy-

---

(12) *Abdurrahman Akdoğan, Kamu Maliyesi, Gazi Üniversitesi, Yayın No:67, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No:34, Ankara, 1985, s.143*

le Hazinesinin uğrayacağı zararı berteraf etmek amacıyla getirilen⁽¹³⁾ bu hüküm,6.1.1982 gün ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usûlü Kanunu'nun 27'inci maddesinin 8'inci bendinin "Vergi mahkemelerinde,vergi uyumsuzluklarından doğan davaların açılması,tarh edilen vergi,resim ve harçlar ile benzeri mali yükümlerin ve bunların zam ve cezalarının dava konusu edilenbölümününtahsil işlemlerini durdurur" şeklinde belirtilen hükmüne aykırı düşmektedir. Aynı zamanda mükellefleri idarenin devamlı cebri icra takibi ve tehdidi altında bırakmaktadır⁽¹⁴⁾.

Bu durumdaki mükelleflerin mağduriyetlerinin azaltılması için Danıştay ve vergi mahkemelerince bu davalar öncelikle ele alınır ve dosyanın olduğu tarihten itibaren en geç bir ay içinde karara bağlanacağına dair bir hüküm bulunmasına rağmen Danıştay ve vergi mahkemelerinin iş hacimlerinin çok yoğun olması karşısında söz konusu hükmün uygulanma şansı çok zayıftır.

2. Geçmişe Geçerlik İlkesi Açısından

Kanunların geriye yürümemesi hukukta genellikle benimsenen bir kural olup,bu kurala göre bir kanun ancak yürür-

---

(13) Mehmet,E. Palamut "Vergi Güvenlik Tedbiri Olarak Hayat Standardı Esası",İstanbul Sanayi Odası Dergisi,Sayı:206, Nisan,1983,s.25

(14) Osman S.Kocahanoğlu,"Vergilendirmede Hayat standardı Esası" Milliyet, 21.1.1983

lûğe girdiği tarihten sonra uygulama olanağı bulur⁽¹⁵⁾. Vergi kanunlarının geçmişe yürütülememesi ilkesinin amacı, vergi yükümlülerinin, gelecek zamanlarda beklenmedik vergi yükleriyle karşılaşmalarını önlemektir. Vergi kanunlarının geçmişe yürütülmemesine ilişkin olarak Anayasa'da herhangi bir hüküm olmamasına rağmen, bu kanunların, özellikle vergi yükünü artırıcı nitelikteki hükümlerinin geçmişe yürütülmemesi, kuralı ile hukuki güvenlik ilkesi korunmuş olmaktadır⁽¹⁶⁾. Çünkü mükellef yapacağı işlemler karşısında ne kadar vergi ödeyeceğini bilir ise, sahip olduğu kaynakları kendi açısından ö ölçüde rasyonel kullanmak yoluna gidebilecek, mevcut alternatifleri değerlendirebilecektir⁽¹⁷⁾.

Bu açıdan geçmişe yürümezlik ilkesi, vergi kanunları yanında, yürütme organının vergilendirme alanında sahip olduğu durumlarda geçerli olmaktadır. Bakanlar Kurulunun kişilere yükümlülük yükleyen düzenleyici işlemleri, idari işlemlerin geriye yürümezliği ilkesi uyarınca da geçmiş dönemlere ilişkin olarak mali yükümlülükler koyamaz ve bunları artıramaz⁽¹⁸⁾. Ancak hayat standardı esaslı, kanunların gerive yürümezliğinin aksine 2772 sayılı Kanunun geçici 6'ncı maddesi gereği, 31.12.1982 tarihinde 2772 sayılı Kanunun 15'inci maddesiyle kabul edilerek Resmi Gazete'de yayınlanmış ve 1.1.1983 tarihinden itibaren yürürlüğü girmesine rağmen

(15) Kırbaş, a.g.e., s.48

(16) Kırbaş, a.g.e., s.48

(17) Akdoğan, Kamu Maliyesi, s.230

(18) Nami Çağan, Vergilendirme Yetkisi, Kazancı Hukuk

İstanbul, 1982, s.187

men, ticari, zirai, mesleki kazançlarından dolayı 1982 takvim yılında gerçek usülde vergilendirilen mükellefler hakkındada uygulanmıştır. Gelirlerin kazanıldığı yıl sonunda vergiye tabi tutulması ve sonraki yıl başında vergilendirilmesi gerektiği ve 1982 yılı başında hayat standardı esası uygulamada olmamasına rağmen, bu dönemin gelirlerini de kapsamı içine almıştır.

Hayat standardı esasına göre geçmiş yıllar zararları, bu esasa göre bulunan asgari kazanç miktarını aşan kısımdan mahsup edilebilmektedir. Madde hükmü bu haliyle geçmiş beş yıl içinde yürürlüğe konulmuştur. Böylece hukukta yer alan "kanunların makabline şamil olamayacağı" prensibi zedelenmiştir (19).

1985-1986 vergi kanunlarında değişiklik yapan 3239 sayılı kanunun 68'inci maddesi hükmü ile hayat standardı göstergeleri artırılmış ve Bakanlar Kurulu göstergelerde yer alan tutarların 10 katını aşmamak şartıyla, herbirini ayrı ayrı veya topluca her yıl artırmaya yetkili kılınmıştır. Geçici madde 1-e (3239 sayılı kanunla eklenen fıkra hükmü) ile de değiştirilen gösterge tutarlarının ticari, zirai ve mesleki kazançlarından dolayı 1985 yılında gerçek usülde vergilendirilen mükellefler hakkında da uygulanacağını hükme bağlamıştır.

---

(19) Esat Altıntaş, "Hayat Standardı Esasının Eksik ve Adaletsiz Yönü", Milliyet, 23.3.1983

3. Matrah Tesbit Usülleri Açısından

Beyannameli mükelleflerde, özellikle ticari, zirai, mesleki kazançlarda beyanların gerçekleri yansıtmaması ve gülmüş denecek matrahların beyan edilmesine tepki olarak düzenlenen hayat standardı esaslı gerçek usülde gelir vergisine tabi ticari, zirai ve mesleki kazanç elde edenlerin belli bir düzeyin altında gelir beyan etmelerini engellemek üzere düzenlenmiş ve "asgari vergi" niteliğinde bir vergi güvenlik müessesesi olarak vergi sistemimizde yerini almasına rağmen gelirin gerçekliği ilkesi zedelenmiş ve beyan usülünden götürü usüle doğru bir geri dönüş başlamıştır.

Vergilenebilir gelirin gerçek ve net olması yani defter, kayıt ve belgelere göre saptanarak beyan edilmesidir. Bu açıdan ticari, zirai ve serbest meslek erbabının kâr etmesi kadar zarar etmesi de doğaldır. Faaliyetin zararlı sonuçlanması, kişisel faktörlerden başka ekonomik dış etkenlerden de meydana gelebilmektedir. Oysa hayat standardı esaslı uygulamasında mükellef gerçekten zarar etmişse yine de vergiye tabi tutulmakta yani vergilendirme işleminden kurtulamamaktadır. Bu durum ise açıkça gelirin gerçek olması ilkesi ile çelişmektedir.

Hayat standardı esasında mükelleflerin zarar beyan etmeleri, zarar mahsubunun yalnızca bu esasa göre saptanan geliri aşan kısım için söz konusu olması nedeni ile tamamen ortadan kalkmamakla birlikte sınırlanmış olmaktadır.

Ancak bu açıdan haklı eleştirilere uğrayabilecek olan konu mükelleflerin faaliyetinin çeşitli nedenlerle zararlı ya da düşük kazançla sonuçlanabileceğidir. Mükellef yaşantısını sürdürebilmek için gerekli olan harcamayı da mevcut servetinden karşılayabilir ya da borç alabilir. Bu durumun hayat standardı esasının uygulanmasında dikkate alınmaması uygulamada sorunlara yol açabilecektir.

S O N U Ç :

Vergi kaybını önleyen yasal yapıların yetersiz ve güçsüz oluşu, mükelleflerin vergi kaçırma eğilimlerinin artması, vergi kaçakçılığında ulaştığı boyutun büyüklüğü dikkate alınarak, vergi sistemimize dahil edilen "hayat standardı esas" vergi ödemeye yatkın olmayan ancak elde ettikleri kazanç, toplumun diğer kesitlerine oranla yüksek bulunan mükellefleri asgari bir matrah üzerinde beyana zorlaması ve vergi ödemelerini sağlaması nedeniyle, vergi idaresi yönünden yararlı bir müessesedir.

Bu müessese ile aynı zamanda mükelleflerin sadece beyan ettikleri gelir üzerinden değil, özel yaşantılarının bir takım kriterlerinden de yararlanılarak vergilendirilebilir gelirlerine vergi incelemeleri dışında da yaklaşılması amaçlanmıştır. Bu yönüyle "hayat standardı esas" çağdaş vergilemenin gereği olan serbest beyan sisteminin bünyesinde yer alan vergi idaresi aleyhine mahzurlu durumları

gidermesi yanısıra beyan sistemine yardımcı bir anlamda onu tamamlayan vergi güvenlik önlemidir.

Ancak hayat standardı esası uygulama şekil ve hükümleri başta olmak üzere bir çok yönden eksik olup yata ve dikey vergi adaletsizliklerine neden olabilecek niteliktedir. Nitekim hayat standardı esası, kurumlar vergisi mükellefleri için bir düzenleme getirmemesi nedeniyle sağlıklı bir şirketleşmeyi teşvik etmekte, kavranabilecek gelirin düşük olması nedeniyle de yüksek gelir elde eden mükellefler açısından bir vergi güvenlik önlemi olma niteliği taşımamaktadır. Göstergelerin uygulanması yönünden sakıncalı hususları, vergi yönetiminin sağlıklı bir bilgi işlem merkezine sahip olmaması nedeniyle mükelleflerin beyandan kaçınmadıkları bazı göstergeler (otomobil, bina) sınırları içinde beyanda bulunmaya yönelmeleri tehlikesi, otomobillerde sadece silindir hacminin ele alınması ve göstergelere kendi içinde artan oranlı bir tarife uygulanmaması şeklinde sıralayabiliriz. Ayrıca diğer önemli bir hususta, göstergeler tesbit edilirken ülkenin içinde bulunduğu ekonomik şartlar gözönüne alınmayarak klüp üyeliği ile yurt içinde ve dışında paralı olarak özel öğrenci okutmanın bu esasın dışında bırakılmasıdır.

Hayat standardı esasının, kanunların makabline şamil olmayacağı prensibini zedelemesi, götürü vergileme özelliği ile gelirin gerçekliği esasını zedelemesi ve bu esasa göre yapılan tarhiyata karşı dava açmanın verginin tahsili-

ni durduramayacağına ilişkin hükmünün 2577 sayılı İdari Yargılama Usûlü Kanunu'nun hükümlerine açıkça ters düşmesi, anılan müessesenin vergileme tekniği yönünden eleştiriye uğrayan hususlarıdır.

Eğer bu dile getirmeye çalıştığımız sakıncalar ve eksikliklerin çok kısa bir sürede ıslah edilme yoluna gidilmezse hayat standardı esası uygulaması başarıya ulaşamayacak ve bu müessese söz konusu aksaklıklar yüzünden kendisinden bekleneni veremeyecektir. Zira güvenlik önlemleri sistemin sadece belli bir kısmını çözümler.

Bu açıdan anılan müessesenin gerekli kıldığı organizasyon ve örgütsel alt yapının oluşturulması ise, yeterli araç ve gereçle donatılmış, nitelik ve nicelik bakımından yeterli elemanları bulunan, personeli etkin bir ücret politikasıyla desteklenmiş işbirliği ve koordinasyonu sağlanmış bir vergi idaresinin varlığına bağlı olmaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Kitaplar ve Etüdüler :

- Akdoğan, Abdurrahman : Gelir Vergisi Açısından Vergi Adaletine Teknik Bir Yaklaşım, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, No:137/1/9, Ankara, 1980
- Akdoğan, Abdurrahman : Kamu Maliyesi, Gazi Üniversitesi Yayın No:67, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No:34 Ankara, 1985
- Akdoğan, Abdurrahman : Vergi İncelemesi, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Maliye ve Vergi Hukuku Enstitüsü Yayınları, No:127/8, Ankara, 1979
- Bulutoğlu Kenan : Türk Vergi Sistemi, Cilt:1, 6.B. İstanbul, 1978
- Casimir, J. Pierre : Les Signes Exterieurs de Revenus, LGDS, Paris, 1979
- Çağan, Nami : Vergilendirme Yetkisi, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1982
- Dikmen, M. Orhan : Maliye Dersleri, I. Kitap, İstanbul, 1958

- Durmuş, Necati : Gelir Vergisinde Hayat Standardı Esası ve Diğer Oto Kontrol Müesseseleri, Ankara, 1983
- Duru, Ahmet Rasim : Batı Avrupa'da Vergileme, İstanbul Sanayi Odası, İstanbul, 1968
- Erginay, Akif : Vergi Hukuku-İlkeler, Vergi Tekniği Türk Vergi Sistemi, 12.B., Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 1986
- Ertuğruloğlu, Mehmet : Fransız Gelir Vergisi Mevzuatı, Maliye Bakanlığı Maliye Tetkik Kurulu Neşriyatı, No:1954-55:61, 1954
- İnce, Macit : Maliye Politikası Ders Notları, Ankara, 1980
- Kandan, Sait : Müşterek Pazar Memleketleri Vergi Sistemleri, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Neşriyatı, No:1966 123, Ankara, 1966
- Karagözoğlu, H. Fevzi : Vergi Usul Kanunu ve Uygulaması 2. Cilt, Vergi Hukuku Yayınları
- Kırbaş, Sadık : Vergi Hukuku-Temel Kavramlar, İlkeler ve Kurumlar, Gazi Üniversitesi Yayın No:37, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No: 25, Ankara, 1984
- Kızılot, Şükrü : Gelir Vergisinde Vergi Güvenlik Önlemleri, Vergi Yayınları, Ankara, 1983

- Kızılot, Şükrü : İnşaat Muhasebesi, Vergilendirilmesi ve Ölçümlene, Ankara, 1978
- Nadaroğlu, Halil : Kamu Maliyesi Teorisi, 3.B., İstanbul, 1976
- Neumark, F., : Türkiye'de ve Yabancı Memleketlerde Gelir Vergisi Teori-Tarihçe, Pratik, İstanbul, 1946
- Özbalcı, Yılmaz : Gelir Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları, İstanbul, 1983
- Pelin, İ. Fazıl : Finans İlimi ve Finansal Kanunlar İstanbul, 1937
- Pigou, A.C. : The Economics of Welfare, 4.B., Londra, 1962
- Turhan, Salih : Genel Vergi Teorisi, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 2149, 374/55 İstanbul, 1976
- Türk, İsmail : Maliye Politikası Amaçlar-Araçlar ve Çağdaş Bütçe Teorileri, 5.B., Ankara, 1983
- Saygılıoğlu, Nevzat
- Biçer, Hüsamettin : İşletmelerde Vergi ve Muhasebe, Vergi Yayınları, Ankara, 1982
- Sönmez, Nezihe : Vergi Hukuku I Gelir ve Kurumlar Vergileri, Ege Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi Yayın No: 64/56, İzmir, 1976

Uysal, Ali

Eroğlu, Nurettin : Açıklamalı ve İçtihatlı Gelir Vergisi Rehberi, Ankara, 1983

Makaleler :

Akbay, Mehmet : "Hayat Standardı Esası", Vergi Dünyası, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, Sayı:19, Mart, 1983

Akdoğan, Abdurrahman : "Vergilemenin Açık ve Saklı Maliyeti ve Vergileme Açısından Önemli" Yeni İş Dünyası, Sayı:16, Şubat, 1981

Altıntaş, Esat : "Hayat Standardı Esasının Eksik ve Adaletsiz Yönü", Milliyet, 23.3.1983

Aral, Uluer : "Gelir Vergisinde Yeni Bir Oto Kontrol Müessesesi Hayat Standardı Esası", İktisat ve Maliye, Cilt:XXIX Sayı:10, Ocak, 1983

Aydın, Ünal : "Vergi Sistemimizin Çözüm Bekleyen Sorunları", Vergi Dünyası, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, Sayı:9, Mayıs, 1982

Ercan, Şerif : "Vergilendirmede Bilgi Toplama" Maliye Dergisi, Sayı:54, Kasım-Aralık, 1981

- Feyzioğlu, Yıldız : "Fransa'da Dış Göstergelere Göre Götürü Vergileme", Vergi Dünyası, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Yayını, Sayı:21, Mayıs, 1983
- Kılıçdaroğlu, Kemâl : "Hayat Standardı Esası Nedir?" Dünya, 24.1.1983
- Kızılot, Şükrü : "Hayat Standardı Esası ve Aksayan Yönleri", Mali Sorunlara Çözüm Dergisi, Sayı:3, Mart, 1985
- Kocahanoğlu, S. Osman : "Vergilendirmede Hayat Standardı Esası" Miliyet, 21.1.1983
- Padır, Ali : "Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısıyla Gelir Vergisi Sistemimize Önerilen Yeni Bir Denetim Kurumu, Gelirin Zenginliğin Dış Göstergeleri (Hayat Standardı) İlkesine Göre Saptanması", İktisat ve Maliye, Cilt:XXV, Sayı:6, Eylül 1978
- Paklar, Selahattin : "Kurumlarda Gelir Vergisi Kanunu'nun Ortalama Kâr Haddi ve Asgari Gayrisafi Hasılat Esasına İlişkin Hükümlerin Uygulanması", Vergi Dünyası, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, Sayı:26, Ekim, 1983

- Palamut, E. Mehmet : "Vergi Güvenlik Tedbiri Olarak Hayat Standardı Esası", İstanbul Sanayi Odası Dergisi, Sayı: 206, Nisan, 1983
- Süzen, Hasan Zeki, Fahrhan, Ferhat : "Vergi Kaybı ve Hayat Standardı Esası", Rapor, 4.1.1983
- Tuncer, Selahattin : "Hayat Standardı Esası", İstanbul Sanayi Odası Dergisi, Sayı: 207, Mayıs, 1983
- Türkoğlu, Cemal : "İç Gelirler İdaresi Yasa Tasarısı Vergi İncelemelerine Neler Getiriyor", Vergi Dünyası, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, Sayı: 17, Ocak, 1983
- Türkoğlu, Cemal : "Vergi Denetimi Yapanlar", Milliyet, 9.4.1982
- Uçar, Şahin : "Hayat Standardına Göre Yapılan Tarhiyatın Düzeltilmesi", Vergi Dünyası, Maliye Hesap Uzmanları, Derneği Yayını, Sayı: 26, Ekim, 1983
- Diğer Kaynaklar :
- _____ : Bütçe Gerekçeleri, 1984-1985-1986
- Derdiyok, Türkmen : "Hayat Standardı Esası ve Değerlendirilmesi", (Doktora Semineri Yayınlanmamış), Ankara, 1983
- _____ : D.İ.E. Toptan Eşya ve Tüketici Fiyatları Aylık İndeks Bülteni, Aralık, 1985